

Əlşir Nəvai

Özbəkçədən tərcümə edəni
Ələkbər Ziyatay

Nəvai Ə.
Yeddi səyyarə (poemadan parçalar)
Tərcümə edəni Ə. Ziyatay.

YEDDİ SƏYYARƏ

TƏRTİBÇİDƏN

Böyük özbək şairi Əlişir Nəvainin /1441-1501/ özbək və fars dillərində yazdığı bir sıra əsərlər XX əsrin ortalarından Azərbaycanda dilimizə tərcümə edilərək çap olunmağa başlamışdır. Təəssüf ki, bu mütəfəkkirin əsərləri külliyyatı hələ tərcümə olunmadan künhalda oxucularımızın mütaliəsinə yetişməmişdir. Lakin sevindirigi haldır ki, dörd qəzəllər divanı onlarla nəzm və nəşr əsəri yazın Əlişir Nəvai irsinə başqa ölkələrdə olduğu kimi azərbaycanda da diqqət yetirilməyə başlamış, 1947-ci ildə onun «Yeddi səyyarə» /Səbeyi-səyyar/ poemasından parçalar (şair Ələkbər Ziyatay tərəfindən tərcümə olunmuşdur) «Uşaqqəncənəşr» tərəfindən buraxılmışdır. Qeyd edim ki, «Yazıcı» nəşriyyatı həmin poemanın daha mükəmməl nəşrini çap edərək 1979-cu ildə oxucuların mütaliəsinə vermişdir. «Yeddi səyyarə»-nin II nəşrinin yenidən yenidən latin əlifbası ilə çapı olduqca sevindiricidir. Tərcümə müəllifi Ə.Ziyatay vaxtı ilə tərcümə etdiyi I nəşrin üzərində işləyərən onu kiçik düzənləşlərlə II nəşrə də daxil etmiş, Azərbaycan oxucusunu yenidən özbək şairi Əlişir Nəvainin mənzum bir qələm məhsulu ilə tanış etmişdir.

«Yeddi səyyarə» nin tərcümə olunmuş bir sıra misra və beytlərinə bizim tərəfimizdən cüzi düzənləşlər edilmişdir.

*Pof. Şahin Fazıl
Azərbaycan Yazıçılar
Birliyinin üzvü*

POEMA YA GİRİŞ

I

SÖZÜN TƏRİFİ

Səs-soraq yox ikən hələ çahandan,
Cahanın sakını bəni-insandan,
Nəqqəşlər nəqqası o pərvərdigar
İstədi eyləsin bir nəqş aşkar.
Yeddi Götə yaradıb çəksin yuxarı,
Üfüqdə bənd etsin həmin tağları.
Qatların birini mavi yaratsın,
Başımız üstündə onu uçaltsın.
«Ol!» deyə hökm etdi, bu bir gəlmədən
Yarandı yerlə göy, dəniz, dağ, çəmən.
Yoxluq varığında o nəqqəş xuda
Müxtəlif naxışlar elədi peydə.
Sözlə bu naxışlar olunça aşkar,
Ünsiyyət yaratdı sözlə adamlar.
Sözün barəsində bunu deyim ki,
Bütün varlıqların o olub ilki.
Söz əvvəl yaranıb, sonra məxluqat,
Sözdən sonra gəlib bütün kainat.
Taxtı da, donu da sözdür həyatın,
İlki də, sonu da sözdür həyatın.
Hər kəs ki, dünyada həyat tapıbdır,
Bərk ayaqda sözla niçət tapıbdır.
Kimin ürəyinə vurmayıb nəştər
Fəlakət çarçısı acı bir xəbər?
Güçüylə heyrətə qərq edər səni.

Geyimsiz-kecimsiz görünümür fəqət.
Mey içmişək üzü qızarıb yanır,
Könül eyvanından nazla boylanır.
Bə'zən də ayrılib öz
Keçib yiyesinin dar boğazından
Elə bir vəlvələ salar aləmə,
Elə bir sədayla dolar aləmə
Ki, onu dərk edən hər bir əhli-hal,
Olar bu mənanın təsirilə lal.
Bitir söz ağacı ruhun başında,
Şirin bar yetişir hər budağında
Candır gülüstanı hər bir
Sözsə bülbüldür o Gülüstanın.
Bülbüln nəvası sözdür-şirin söz,
Cəhcəhli avazı sözdür-şirin söz.
Yerinə düşməyən söz tufan salar,
Susar söz bülbülli, nəğməsiz qalar.
Yarəb, bir nəzer sal söz bağcasına,
Sən bülbul lisani vermisən ona.
Çatdır ucalığa sən bizim dili,
Susmasın bu bağın şeyda bülbülli!
Xüsusən, Nəvai binəvani son,
Binasib eləmə mərhəmətindən!
Solub-saralmasın söz gülüstanı,
Nəğməsinin səsi tutsun hər yani!
Sənət gülüstanı tər güllər açsin,
Xoşavaz ilhamı könüllər açsin!
Nurlandır şamını, saçın gur işiq,
Ətirli gulləri versin yaraşıq.
Tə'binə sel eylə, qədrini ali,
Coşdursun kəlami obani-eli!

Artıb genişlənsin sənət gülzarı,
Kirimək bilməsin şe'r quşları!
Nəğməsi xoş olsun, sözləri şirin,
Oxşasın qəlbini bütün ellərin!

II

Nəzmin nəsrən üstünlüyü barədə, beş xəzinə sahibləri
Nizami Gəncəvi ilə Xosrov Dəhləvinin tərifi və özümü onların
yanında dənizin bir daması günəşin bir zərrəsi hesab etməyim
barədə söz.

Söz can gülşənidə meh olub əsər,
Könlə dənizində inciyə bənzər.
Gümüş pullar kimi parlar əsl söz,
Qəlp pulu tez seçər, tez ayırar göz.
Sözdən yaradılmış hər bir əsəri
İki qismə bölüb söz arıfləri.
Fərqini deməyə eləsəm əzm,
Bir qismi nəsrdir, o birisi nəzm.
Həzm nəsrə görə yaranır çətin,
Hörməti ucadır, odur ki, nəzmin.
Yaxşı sözlər olur elə ki zahir,
Düzülür yan-yana sanki cəvahir.
Nəzm ilə yazılmış təsirli əsər
Bir sapa düzülmüş inciyə bənzər.
Artar parıltısı, bil ki, yaqutun,
Sağında, solunda dürr olsa onun.
Ümman dürrü ilə mavi firuzə
Yanında olanda xoş gələr gözə.
Zərkər bu nizamı versa qas-daşa
Dünya heyrət ilə edər tamasha.
Nizama salmadan dürrü, qas-daşı
Təksə qabağına əgər bir naşı,
Par-par parlaşa da o ləl, gövhər,
Sapa düzülmüşə olmaz bərabər.
Irili-xirdalı gövhər yığını
Əvəz edə bilməz boyunbağını.

Nəzm ilə nəsr də bu nisbətdədir,
Onlardan hərəsi bir qiymətdədir.
Tə'rif eləyənlər olsa da nəsri,
Nəzmin nəsrə görə ucadır qəsri.
Sözdə ki, həm ölçü oldu, həm ahəng,
Nə şəkildə olsa, qəşəngdir, qəşəng.
Hər şə'rə qəlbimdə varsa da maraqlı,
Məsnəvi yazımağa mailəm ancaq.
Qalan şəkilləri saymasam da mən,
Tanişdır onlara hər şə'r sevən.
Məsnəvi yazımağım münasib işdir,
Çünki məsnəvidə meydan genişdir.
Orda söz açsaq da yüz əhvalatdan,
Hər şeyi aydınça anlayar insan.
Orda rəqiblərin şə'r məçlisini
Sənət dürlərilə mat qoyur bizi.
Şə'r köhlənini yaxşı sürən kəs
Eləyər fələyin köhlənilə bəhs.
Onun-sonsuz səma yarış meydani,
On dörd geçəlik ay olar çovkanı.
Bir kalamı gözəl, sözləri gövhər
Şə'r meydənında göstərib hünər,
Xərabə dünyada Gancə əhlinə
Bəxş edib beş yeni dolu xəzinə.
Lələk qələmiylə o, ağ varaqda
Çox inçə mə'nalar elədi peyda.
Mə'na yox, hər sözü qənddi-şəkərdi,
Mürəkkəbi sanki müşk-ənbərdi.
Qəlblər bu şəkərdən şirinləşordı,
Canlar söz mülküə əsir düşərdi.
Belə vəhdətinin müşk ilə qəndin

Nə Hindistan görüb, nə də qədim Çin.
O, həvəslə qatıb müşk-ənbəri
Mürəkkəb rənginə saldı şəkəri.
Onun mürəkkəbi müşk ilə hisdi,
Yazısı müşkdən, guldən
Könül telləritək zərif
Açardı qəlbəki Gizli məramı.
Ruhun pərdəsiydi hər səhifəsi,
Mürəkkəbi işə-həyat töhfəsi.
Elə ki, qələmi ələ alırdı,
Aləm qüdrətinə heyran qalırdı.
Həyat çeşməsiydi mürəkkəb,
Xızır ondan almışdı həyat Güləbı.
Şairlərin ən xoş kəlamıdır o,
«Xəmsə»ni yaradan Nizamidir o.
«Xəmsə» demək azdır adına onun,
Düz beş xəzinədir, sahibi Qarun.
Keçirsa «Xəmsə»ni hər kəs nəzərdən,
Min xəzinə tapar hər bir əsərdən.
Hər bahalı durrü-bir məmləkətin
Bütün xərclərini ödəyər yəqin.
Bələ dürr yaradan böyük sənətkar
Tacidar olmağa ixtiyarı var.
Çox rəvan işlərdi onun qələmi,
Dürr ipək üstündə sürüşən kimi...
Xosrov Dəhləvidən başqa heç bir kəs
Nizami ardınca yol gedə bilməz.
Əmir Xosrov adı dillərdə gəzir,
Bütün Hindistanı etmişdi əsir.
Şairlərin o bir bələdi, bəla,
Bəla yaratmışdı allahtaala.

Alanda əlinə ləlek qələmi,
Yaxıb-yandırırdı bütün aləmi.
Qəlbinin sönməyən alovu-odu
Bütün ürəklərə qortək dolurdu.
Sevgi atəşgahı içində Xosrov
Sanki səməndərdi, sanki od-alov.
Mən onun nəzminə səma deyirəm,
Ulduzdur hər incə məna deyirəm.
Ürəyə hər varaq şeri qanaddır,
Mənalarda dolu bir kainatdvr.
Mənəsi eşq olub orda cahanın,
Bəşər həyatının, cism ilə canın.
Şerinin binası-fələk binası,
Cahan yazılıdır yazdığı yazı.
Vüsal gecəsinin nurudur sözü,
Ya canan zülfünүn torudur sözü.
Sən bu yazıları oxu mükəmməl,
Məna quşlarını ovlamağa gəl.
Bir bina ucaldıb əvvəlki memar,
Ona zinət verib, bax, bu sənətkar.
O, gül-çiçək əkib neçə yüz cürə,
Bu şəh cılıayıbdır həmin güllərə.
Nizami yaradıb təza bir mələk,
Bu ona vəsməylə verib bər-bəzək.
Nazlı bir sərv əkib Nizami öncə,
Xosrov da gedibdir onun izincə.
O bir gülüzlüyü verib sözlə can,
Bu da qalmayıbdır öz ustادından.
Bu ona oxşayır, o buna, şəksiz,
Əkiz doğulublar, elə bil, əkiz.
Düzü, Əşraf adlı biri də vardi,

Dastan yaratmağa çox canatardı.
Yaxşı olmasa da yazdığını şer,
Yaman deməyə də dilim gəlməyir.
Çox yazib-yaratdı Əşraf boş yerə,
Çatmadı əvvəlki iki şairə.
Mən də haldan düşüb, tamam üzüldüm,
Özüm öz canıma yağı kəsildim.
Bir qotrə içməyə açız ikən mən,
Bir döryə nuş etmək keçir qəlbimdən.
Tədarük etmədən bir ovuc torpaq,
İstədim uşa bir saray uçaltmaq.
Qamişdan zəifkən, bir xəzinəyə
Baş qoymaq istədim, şahmaram deyə.
O iki şairə yanaşı durmaq
İstəyim olmuşdur mənim də hər vaxt.
İstərəm onları mən də izləyim,
Onların sözüna bənzər söz deyim.
İstərəm gösterib öz hünərimi,
Xorasandan çəkib söz ləşgərimi.
Ölkələr fəth edib o ləşgərimlə,
Ruma, Hindistana salam vəlvələ.
İstərəm, bilsinlər-çox güclüyəm mən
Rumun qeyşərindən, Hind raçəsindən.
Yox, yox, boş-boşuna öyünməkdə bu,
Cəfəng danışmaqdır, sözün doğrusu.
Şahmat taxtasında çəkərək qatar,
Dayanıb üz-üzə qaralar, ağlar.
De, neyləyə bilər adı piyada?
Cəng meydani olan həmin taxtada?
Nə qədər cəhd edib vuruşsa hətta,
Qalar fillsə atın ayağı altda.
Rumilərin atı zorlu-qüvvəli,
Qara hindlilərin qorxundur fili.
Piyada onların önündə, şəksiz,

Bir qarısqa kimi qalar köməksiz.
Açız olduğunu eləyinçə dərk,
Torpaqdan cüç alıb boy atsın gərək,
Nəhənglər önündə əl çəksə lafdan.
Ucalıq tapar o bu e'tirafdan.
Sonra güclü şirə meydan oxuyar,
Özünü yeni bir Süleyman sayar.
Bəlkə də Nəvai bu minval ilə,
Qəlbindən geçəni gətirdi ələ.

**ÇƏRŞƏNBƏ AXŞAMI
BƏHRAM ŞAH QIRMIZI SARAYDA**

Çərşənbə axşamı nurlu asiman
Gül səpdi ulduzlar qığılçımından.
Yaqtı şəfəqlərdən xına sürtərək
Boyadı saçını qarımış fələk.
Gülgün libas geydi Bəhrəm şah o gün,
Gülkən taxt düzəldi gülgün qəsr üçün.
Bu şənlilik, bu büsət başa yetincə,
Gülgün sarayına yollandı tezçə.
Çıxdı qabağına gül bənizli yar,
Gül kimi al idi geydiyi paltar.
Əyləşdi taxtında o qızla Bəhrəm,
Əldə gülgün şərab, yaqtı rəngli cam.
Onlar nuş edinca beş-on piyalə,
Sanki üzlərində açıldı lalə.
Qədəhlər o qədər dolub-boşaldı,
Qaranlıq günüsi qoynuna aldı.
Qızarmışdı şahın gözləri meydən.
Ki: «Məclis söhbətlə canlansın yenə!»
Onlar atlanaraq gəzib hər yani,
Tapdılalar bir şirin sözlü insanı.
Onu tez götürüb qəsrə getdilər,
Şahın fərmanından hali etdilər.
Pərdənin dalında yer verib rahat,
Dedilər söyləsin xoş bir əhvalat.
Gəzdiyi dağlardan, düzlərdən desin,
Eşidib-bildiyi sözlərdən desin.

Anlayıb fərmani o söz ustası,
Xeyir-dua edib sözə başladı.

DÖRDÜNCÜ SƏYYAHIN HEKAYƏTİ

«Şahımız hər zaman xoşqbal olsun!
Üzü bəxti kimi güldən al olsun!
Mey olsun itinə düşmənin qanı,
Kef-damaq içində keçsin dövrəni!»
Bitirib duanı o inçi sözlü,
Bu şirin səhbəti dastana düzdü:
«Bir padŞah var idi Dehlidə, şanlı,
Şahlar arasında çox adlı-sanlı.
Dolu xəzinəsi, hədsiz sərvəti,
Başından aşırı vəri, dövləti.
Uca sarayları qatar-qatardı,
İlxıyla atları, filləri vardi.
Dünya heyran idi ədalətinə,
Çağrılırdı adı cəlallı Cevnə.
Onun səxavəti məshurdu eldə,
Söylənirdi adı ağızda-dildə.
Bir bəhanə tapıb hökümdar hərdən
Hədiyyə paylarda xəzinələrdən.
Kim desəydi ona bir qəlbaçan söz,
Daş-qaşlı bəxşislər verərdi yüz-yüz.
Bela deyirlər ki, yoxsul bir nəfər,
Fələyin hökmüylə düşüb dərbədər,
Dağları, daşları çox eyləyib yurd,
Kətirdi Cevnəyə bir səbət armud.
Lakin gözlədi muzd tütün hər an
Yaman darixirdi o acgöz insan.
Bir gün şah söylədi: «Tez tapın onu,
Soruşun qəlbindən geçən arzunu!»
Tapıb soruşdular. O dedi aşkar:

«Arzum bir tişədir, bir də ki mişar!»
Şah ondan soruşdu mətlzbi, sırrı,
O, cavab verdi ki: «gəzib hər yeri,
Hansı bağda tapsam həmin meyvədən,
Kəsib yox eləmək istəyirəm mən».
Şah xəbərdar olub onun halından,
Ən'am vermək üçün yazdırıldı fərman.
On dinar etməzdi verdiyi sovqat,
Şah onun payını artırdı min qat.
Vəzirlər e'tiraz edib Cevnəyə,
Aparıldız rnu düz xəzinəyə
Ki, anlaşın çoxdur verdiyi xə'lət,
Çoxdur bir nəfərə bir belə dövlət.
Cevnə nəzər salıb bu hədiyyəyə,
İkiqat artırdı,-bu azdır,-deyə.
Cevnə sarayında belə əhvalat
Təkrar olunurdu hər gün, hər saat.
Bir gün öz taxtında oturmuşdu şah,
Damağı çağışdı, canı da gümrah.
Ehsan buludları dürr yağıdırı,
Yanında bir nəfər qonağı vardi.
Güzkü göttirmişdi şaha o mehman,
Onu kim üzüna tutsaydı bir an
Doğru sözlü isə görünərdi ağ,
Qara görünərdi yalançı ançaq.
Çox adam sınaqdan keçirib onu,
Bildi bu hikmətin düz olduğunu.
Şah ona o qədər verdi dövlət, mal,
O, yüzdən birini etməzdi xəyal.
Təşəkkur dürrünü səpəndə mehman,
Şah imtahan üçün soruşdu ondan:

«Dedin çox yerlərə etmişən səfər,
 Çox dünya əhlinə salmışan nəzər.
 Mən kimi rəhmətli bir insanı sən
 Görübənsə eger, de, çəkinmədən».
 Şanlı hökmədarın bu sualından
 Yaman əndişəyə düşdü o mehman.
 Desaydi «Görmüşəm», inciyərdi şah,
 «Görməmişəm» desə, yalandı, eyvah!
 Yazığın qorxudan rəngi saraldı,
 Yalan söyləməyi qərara aldı.
 Dedi: «At sürmüşəm çox ölkələrdən,
 Sən kimi rəhmətli Görməmişəm mən.»
 Şah dedi: «Sözlərin düzdürsə, qonaq,
 Sehrli güzgüdə öz əksinə bax.»
 O durub güzgütə salarkən nəzər,
 Gördü öz əksini zənciyə bənzər.
 Qonaq dediyindən çəkdi xəcalət,
 Şah da öz işindən utandı xəlvət.
 Dedi: «Ey xoşqadəm, xoşdilli mehman,
 Bağılaşma, biz səni etdik peşiman,
 Güzkü göstərdi ki, sən yalan dedin,
 Lakin düzəlməyin deyildir çətin.»
 Düzəldi səhvini təzədən qonaq,
 Göründü çöhrəsi güzgüdə dümağ.
 Şah dedi: «Gizlətmə, açıq söylə bir,
 Məndən səxavətli dünyada kimdir?»
 Qoiaq cavab verdi: «Ey şanlı sultan,
 Artıq gizlətməyə qalmamış imkan,
 Sinəmdə saxlanan bu sırrı lakin
 Tək sizə aćmağım deyilmi mümkün?»
 Saray adamları durub getdilər,

Otaqda tək qaldı o iki nəfər,
 Dedi: «hindistanda belə şəhər var,
 Sarmış dörd yanını bəhrəli bağlar.
 Olmuşdur o sənin ölkənə daxil,
 Verir xəzinənə xeyli mədaxil.
 Tə'rifli ruh aşan, adı Tərazdır,
 Hər zaman sinəsi ətirlə yazdır.
 Yəqin o məkana sən də getmisən,
 Ya da tə'rifini çox eşitmisən.»
 Şah dedi: «Yox, ora getməmişəm mən,
 Lakin eşitmışəm gedib-gələn dən.
 Kəsmə səhbətini, sən davam eylə,
 Bütün gördüyüni səbr ilə söylə.»
 Dedi: «Söylədiyim o gözəl şəhər
 Sərvlər yetirən bir bağa bənzər.
 Yar tək alib onu qoynuna dağlar,
 Dağların döşündən axır bulaqlar.
 Ruha qüvvət verir gözəl havası,
 Suyunda yüz dərdin vardır dəvası.
 Əhli bağbanlığı etmişdir peşə,
 Var şəhər yanında gözəl bir meşə.
 Salınmış hər evin yanında bostan,
 Bostanın yanları tamam gülüstən.
 Hər kəs özü üçün görür ehtiyat,
 Həm də zinət verir elə bağ-bağat.
 Artr ildən-ilə xalqın dövləti,
 Cünki əsirkəmir şah ədaləti.
 Abaddır küçələr orda behiştək,
 Hər ev bir saraydır, hər insan mələk.
 Malına yer tapmır heç kəs o yerdə,
 Tutmayırla daş-qasıları xərabələr də.

Orda bir növçavan tanıyıram mən,
Lakin çox açızəm vəsf eyləməkdən.
Gözəllikdə edir günlə rəqabət,
Bulaqtək qaynayır onda səxavət.
Yaşı az olsa da, kamalı çoxdur,
Özündə, sözündə bir eybi yoxdur.
Təmizdir vicdanı aynalar kimi,
Çəməndə su kimi, dağda qar kimi.
Cahanda hər nə var, əyandır ona,
Vardır hər sözündə bir incə mə'na.
Rəftarı gözəldir, təbi mülayim,
Olur məclisində yüzlərcə alım.
Yoxdur onun kimi bəxtiyar vücud,
Taleyi uğurlu, adısa Məs'ud.
Qismət etmiş ona bəxti, taleyi
Əqlili, var-dövləti:.. qərəz, hər şeyi.
Bir güllü gülzarda o qəlbə sadə
Hər zaman nuş edir gül rəngli badə.
Məclislər düzəldib gül mövsümündə
Yar olur bülbüllə, sarvə çəməndə.
Tamam qərq olaraq qızılgüllərə,
Gülgün qadəhləri qoymayırlı yerə.
Son verəndə yaza soyuq küləklər,
O hazır etdirir gülrang ipəklər.
Tutdurub onları müşkə, əmbərə,
Gül yarpağı kimi sərdirir yerə.
Bütün qış tutur evində qərar,
Güllerden seçilmir geydiyi paltar.
Durur qulluğunda bir neçə dılber,
Asiman tağında günəşə bənzər.
O Gül yanaqlılar, o ayqabaqlar

Gülləri səpməkçün hazırlıca saxlar.
Gülgün otağında Məs'ud hər zaman
Bir şadlıq büsəti düzəldir, haman
Şənlik başlanınca o nazəninlər
Gələn qonaqlar gülə qərq elər.
Onun məclisini görərsə hər kəs,
Cənnəti görməyə göstərməz həvəs.
Onun çəlalından, təntənəsindən
Heç yüzdə birini danışmadım mən.
Onun səxavəti dillə deyilməz,
Hatəm də onunla bəhs edə bilməz.»
Qonaq öz sözünü bu yerdə kəsdi,
Çevnə səbr etməyib yaman tələsdi.
Qəlbindən keçdi ki ,döñə bir yelə,
Məs'ud çəlalını görə gözüylə.
Vəzirlərə dedi: «Düz bir həftə mən
Ayrılan deyiləm həramxanədən.
Bir həftə sizi də eylədim azad,
Gedin, evinizdə keyf edin rahat.»
Dağılıb gedinçə hər kəs evinə,
Səfər tadarıkü gördürü Cevnə.
Fikrini söyləyib yaxın dostuna,
Sərvəti, hərəmi tapşırı ona.
Şahin yer titrədən bir atı vardı,
Sür'əti şimşəyi heyran qoyardı.
Adını qoymuşdu «Yelksdişli at»,
Ardınca quşlar da baxardı mat-mat.
Onu minib süren hər insan oğlu
Bir günə haqlardı on günlük yolu.
Başqa şəklə salıb özünü Cevnə,
Yönəltdi atını Təraz səmtinə.

Gecəli-gündüzlü tutmayıb aram,
Yüz ağaçlıq yolu eylədi tamam,
Gördü bir şəhərdir-behişə bənzər,
Ətirli torpağı müşk ilə ənbər.
hələ az deyibmiş vəsfini mehman,
Bu şəhər yüz dəfə gözəlmış ondan.
Məs'udun evini sual etdi şah,
Yanında qalmağı xəyal etdi şah.
Sataşdı gözünə böyük bir saray,
Uca günbəzini öpür günəş, ay.
İçində qaynaşır bir yiğin adam,
Görür orda hamı hörmət, ehtiram.
Gələn qəribləri etməyə də'vət
Dayanmış qapıda on əhli-xidmət.
Görünçə Çevnəni etdilər sual,
Qərib olduğunu bilinçə dərhal,
Gəlib pişvazına etdilər hörmət,
Qonaq otağına olundu dəvət,
Atını tövlayə apardı mehtər,
Özünə sarayda yer göstərdilər.
Qonaq otağını seyr etdi Cevnə,
Gördü ki, oxşayır bir şah evinə.
O bu təntənəyə salarkən nəzər,
Bəzədi süfrəni lətif xörəklər.
Gəldi ev yiyəsi nahar bitəndə,
Gözəldi qonaq da, qonaq edən də.
Mshriban sıfətli o cavan oğlan
Qonaqqılığını tez etdi əyan.
Məs'udda gördüyü buosoş xasiyyət
Oyatdı Çevnədə təəcüb, heyrət.
Elə ki, əl çəkdi qonaq yeməkdən,

Məs'ud da əl çəkdi söz söyləməkdən.
Ehtiramla sual etdi Çevnədən:
«Bizlə beş-on qədəh mey içərmisən?»
Qonaq: «İçək» dedi, Məs'ud oldu şad,
Qurdurdu bir anda başqa bir büsat.
Bir məclis qurdú ki, qoçaman fələk
Mislini görməmiş bu zamanadək.
Sarayın içində vardı bir hamam,
hovuzu, divarı mərmərdi tamam.
Şəffaf şüşələri gün kimi parlaq,
hovuzda su deyil, güləbdi ançaq.
Məs'ud ərz etdi ki: «Nahardan qabaq
Yuyunsa dincələr mehribən qonaq.
Yorğunluq, arğınlıq canından gedər.»
Şahin da, qəlbina yatdı bu sözlər.
Tez hamama sarı yollandı mehman,
Onun zinətinə qaldı mat, heyran.
Belə me'mar işi, belə imarət
Bütün hindistanda yox idi əlbət.
Taslar qızıldandı-günəş misalı,
Gümüş qulplar isə onun hilalı.
Fitələr ənberlə müşk qarışığı,
Baftalı ipləri yar-yaraşıqlı.
Qulluq etmədəydi bir neçə dilbər,
Onlar həm pariyə, həm gülə bənzər.
Şuxluq edirdilər bir-birləriylə,
İncə zarafatlar suğmirdı dila.
Bela gözəl yerda soyundu Çevnə,
Böyük bir həvəslə yuyundu Cevnə.
hamamdan çıxanda əziz qonağa
Libas gətirdilər qiymətli, baha.

O əsla etməyib buna etiraz,
Geyindi əyninə lalərəng libas.
Oldu Məs'ud kimi bər-bəzəyi yar,
Birlikdə məclisə qədəm basılar.
Gördü bir məclisdir, cənnətə bənzər,
Saqısı huridir, badəsi kövsər.
Məs'ud qonağını keçirib başa,
Oturdu onu da özüylə qoşa.
Hamının əlində qızılıgül vardı,
Hərənin paltarı gültek yanardı.
Gözəl saqisini çağırıdı Məs'ud,
Dedi ki: «Mehmana gülkgn qədəh tut.»
Qədəhlər boşalıb-doldu peydərpey,
Bütün qonaqlara əsər etdi mey.
Böyük ad almışdı öz əsrində şah,
Elmindən aləmi etmişdi agah.
Görüncə məclisi bunca havəsli,
Bu işrət şövqündən ürəyi əsdi.
Ayiqkən ezünü aparmasından
Heç kəs tutmaz idi bir tükə nöqsan.
Şərabdan başına çıxıb hərarət,
Ağlıni, hissini eylədi qarət.
Bir connət sanaraq məclisi mehman,
Gördü ətrafında çox huri, qılman.
Şəbri əldən gedib, qaldı qərarsız,
Söhbətə başladı o ixtiyarsız.
Könlünə güc edib bu mehribanlıq,
Başladı söz ilə gövhərlişanlıq,
O ki, dodağından kötürdü bəndi,
Elə bil hər yana dürr səpələndi.
Dedi: «Ey zati-pak, ey nadir vücud,

Olmuş adın kimi bəxtin də məs'ud.
Mən seyr etməmişəm tək hindistanı,
Gəzib-dolaşmışam bütün dünyani.
Bu böyük büsati, bu cah-cəlali,
Bu vari, dövləti, ağılı, kamalı
Tanrı etmiş sənə binadan qismət,
Yüz qat artıq olsun, bu var, bu dövlət!
Heç kimdə görmədim yer üzündə mən,
Qalmışam heyrətlər dənizində mən.
Bu qədər sərvəti yiğmişan hardan?
Aç, söylə, qəlbimdə qalmasın güman!»
Ev sahibi dedi: «Ey əziz qonaq,
Verdiyin suala cavab budur, bax:
Tanrı ətasıdır bu var, bu dövlət,
Tanrıdan başqa da səbəb var əlbət.
Tabedir adil bir şaha bu ölkə,
Ellərin başına o salmış kölgə.
Görüm ömrü uzun, günü ağ olsun!
Məclisi hər zaman çılçıraq olsun!
Hər vaxt ədalətlə hökm edən o şah
Ədlindən aləmi eyləmiş agah.
Zülmün köklərini elə üzüb ki,
Ədalət dürrünü elə düzüb ki,
Bunun səbəbinə gördüyüñ diyar
Əmin-amanlıqla olmuş bəxtiyar.
Arxayınlıq olan bir məmləkətdə
Gün-gündən varlanar şəhər də, kənd də.
Bir də hüner gərək, fərasat gərək,
Elmə, maarifə məhəbbət gərək.
Şəhin dövlətindən, kəramətindən,
Saydığım şeylərin sahibiyəm mən.

Odur ki, hamidan mənəm bəxtiyar,
 Dünyada belə bir e'tiqadım var:
 Var-dövlət qazanıb kama yetməyin
 Səbəbi ikdir, bilirom yəqin:
 Biri-şükr etməkdir qadir allaha,
 Biri-dua etmək rəhmdil şaha.
 Amma bundan hamı xəbərdar deyil,
 Onunçün mənimtək bəxtiyar deyil.
 Bu olmuş əzəldən mənə bir peşə,
 Odur ki, sərvətim artır həmişə.
 Bu sözlər Çəvnəni eylədi çox şad,
 Az qaldı sevinçdən qoparda fəryad.
 İstədi Məs'udu basa köksünə,
 Birtəhər özünü saxlayıb yenə,
 Başladı onunla şirin söhbətə,
 Bütün qonaqları saldı heyrətə,
 Məs'ud qonağını belə görəndə
 Bildi ki, tayı yox bilikdə, fənddə,
 «Belə bir mehmana can qurban!» deyə,
 Qiymətli töhfələr etdi hadiyyə.
 Getmişdi hər yana onun taçısı,
 Qayıdır yenice galmişdi biri.
 Tükənməz qazançla qayitmışdı o,
 Məs'ud bu qazançı görüb şad oldu.
 Hesaba siğmazdı bu qazanç yəqin,
 Sanki verkisiydi bir məmləkətin.
 Məs'ud mayasını sayıb bir yana,
 Bütün qazançını verdi mehmana.
 Qonaq olduğunu o eyləyib yad,
 Özünü göstərdi bu töhfədən şad.
 Məs'ud əmr etdi ki: «Şənlik düzəlsin,

Deyin, rəqqasələr məclisə gəlsin!
 Ciçək otağının ağızı açılsın,
 Qonağın başına güllər saçılışın!»
 Payız olsa belə, əssə də yellər,
 Hər yana gül saçdı nazlı gözəllər.
 Ətirlər yayıldı o gül-çiçəkdən,
 Oldu məclis evi bir yeni gülşən.
 Gülkən libas geymiş qızlar peydərpey
 Yaqt qədəhlərlə payladılar mey.
 Qızardı yenidən şahın sıfəti,
 Yox oldu bir anda könül möhnəti.
 İşarə eylədi Məs'ud sağ yana,
 Gülyanaq bir gözəl çıxdı meydana.
 Əldə günəş kimi bir çamı vardi,
 Görəsə Cəmşid ona heyran qalardı.
 Bu gözləri xumar, yanağı lalə
 Doldurub Çəvnəyə verdi piyalə.
 Məs'ud piyaləni göstərib şaha
 Dedi: «Bir doldumu, boşalmaz daha,
 Onu sağ tərəfə gəzdirdikcə hey...
 İcdikə, qonaqlar içmək dilər mey.
 Sol yana dövr etsə bu qədəh əgar,
 Nə qadər içsələr, «bəsdir» deməzlər.
 Xariqə yaradan neçə cadugər
 Bu zər piyaləni sehrləyiblər.
 Sinaqdan keçirdi onu qonaqlar,
 Gördülər ki, camda bu xasiyyət var.
 Etdi o cam şahı tamam meypərəst
 Bir kərə içməmiş göründü sərməst.
 Səxavət göstərdi Məs'ud o ki var,
 Şaha bu çamı da verdi yadikar.

həmin piyalədən bədə edib nuş,
Şah bu ziyafətdə olunca bihuş,
Çəkdi karvanını meydana axşam,
Gəldi şirin yuxu, söndürüldü şam...
Günəş qalx deyinçə səhər rindinə,
Rind sabah meyini nuş etdi yenə.
Sübə meyi içməyə qalxdı qonaqlar,
Hiss etdi özünü hamı bəxtiyar.
Yenə bütün günü uzandı məclis,
Heç kəsdə qalmadı nə ağıll, nə hiss.
Yenə otaqdakı bir dəstə dilbər
Gətirib məclisə çıçək səpdirələr.
Çox oldu cah-cələl bu gün dünəndən,
Gülkən şərab tutdu yüz nazikbədən.
Yenə ev sahibi işara etdi,
Bir kəniz yandakı otağa getdi,
Çağırıldı oradan işvəli, nazlı,
Gözəl müğənnini, o xoş avazlı
Əlinde saz deyil, bəlkə çənk idi,
Üzündə örtüyü lalərəng idi.
Məs'ud əmr etdi ki, çənkini alsın,
Açsın rübəndini, oxusun, çalsın,
Açınca üzünü o şux nəğməkar,
Az qaldı qəss etsin bütün qonaqlar.
Sazının telləri çəkəndə fəğan,
Verdi qonaqlara sanki təzə can.
Şah bu müğənninin oldu maili,
Səsləndi saz kimi qəlbinin teli.
Çəkib nəğməkarı şah hüzuruna,
Məs'ud şirin sözlər bəxş etdi ona.
Gələn tacirlərin qazancı o gün

Verildi mehmana yenə büsbüütün.
Ötdü bu hal ilə bu gün də, artıq
Qapadı gözləri çökən qaranlıq.
Səhər təzələndi qonaqlıq yenə,
Əvvəlki günləri ötdü təntənə.
Yenə mey içildi, gülər saçıldı,
Baxıb gül üzələrə, dillər açıldı.
Məclis dünənkindən üstündü, üstün,
Artırdı səfani, zövqü həmin gün.
Yenə əmr edinçə evin hakimi,
Bir nəfər ortaya gəldi yel kimi.
O bir at gətirdi qartal qanadlı,
İldirim sür'ətli, fələk büsəthi.
Qaçmaqda Şəbdizdən bu idi üstün,
Rəngitək adı da qoyulmuş «Gülgün.»
Pəri qamətləydi, həm div vücudlu,
Sanki ikisindən törəmişdi bu.
Bir yerdə dayanıb gətirmirdi tab,
Yemi şəkər idi, suyu al şərab.
On at addımıydi addımı düzədə,
Yüz ağaç yol gedir geçə-gündüzə.
Görünə şah onu ürəyi axdı,
Elə bil div ilə pəriyə baxdı.
Çəkdirib onu da Məs'ud meydana,
Şəstlə peşkəs edib verdi mehmana.
Əvvəlki töhfələr qalsın bir yana,
Bugünkü dəyərdi bütün çahana.
Məs'ud da qonaqdan olaraq xoşhal,
Yenə Də bəxş etdi ona dövlət, mal.
Yenə bütün günü olub meypərəst,
Axşam düşən kimi hamı oldu məst.

Ta ki, göydə günəş gözünü açdı,
Geçənin qaranlıq ordusu qaçı.
Yuxudan ayıldı yenə hökmər,
Oyandi Mə'sud da xeyli bəxtiyar.
Başladı qonaqlar şirin söhbətə,
Qızlar qarışdırı gülü şərbətə.
Şah dedi: «Ey üzü mübarək həmdəm,
Eşqin könlüməzdə kök saldı möhkəm.
Eu hörmət ölüncə, bil, uuudulmaz,
Bunça uzun çəkən qonaqlıq olmaz.
Dözülməz olsa da sənin hicranın,
Getmək istəyirik, nədir fərmanın?
Kəlmək istək ilə mümkünsə bizi,
Gedəndə gərəkdir alaq icazə.»
Düşüncə ortaya ayrılıq sözü,
Qaraldı Mə'sudun günü-gündüzü.
Dedi: «Ey yaxın dost, hörmətli səyyah,
Bu neçə fikirdi oyandi nagah?
Sənin söhbətinə xoşal idik biz,
Getsən hicranına dözməz qəlbimiz!
Xidmətimdə əgər oldusa nöqsan,
Mərhəmət göstərib, incimə bundan.
Ayrıla bilmərik günəş üzündən,
hələ doymamışq şirin sözündən.
Bir neçə gün də qal, sevndir bizi,
Nədirə, bağışla təqsirimizi.»
Şah üzr istəyib, təşəkkür etdi,
Gəldiyi yol ilə qayıtdı, getdi.
Kişnəyən «güləgn»ün qalxdı belinə,
Döndü quş qanadlı səhər yelinə.
Nələr vermişdisə Mə'sud mehmana,

Ayırıdı onları tezçə bir yana.
E'tibar etdiyi sadıq qullarla
Şahın arxasında düzəldi yola.
Baxaraq yollara tənha dayandı,
Ayrılıq oduna alışdı, yandı...
Dağları, daşları teylədi «gülgün»,
Yetirdi Dehliyə şahı həmin gün.
Aradan neçə gün sovuşdu keçdi,
Tehfə karvanı da gəldi, yetişdi.
Mə'sudun işinə şah heyran oldu,
Xəyalı sarsılıb pərişan oldu.
Onu yad etdikcə tutmurdu aram,
Dalbadal dolurdu, boşalırıdı çam.
Bir alçaq, vicdansız, mənsəbi ali
Təraz diyarına olmuşdu valı.
Adəti zülm etmək, adı da Ceysur,
Hindistan elində məşhurdu, məşhur.
Çoxdu şikayətə gələn lər ondan,
Yüz günah çıxırdı əlindən hər an.
Verdi fərmanını adil hökmər:
«Ceysur edilməli Tərazdan kənar.
Qovulsun vilayət təxti-taçından,
Mə'sud özü olsun bura hökmüran.»
Bu xəbər Ceysura çatdı haman dəm,
Məktub yolda ikən çəkdi yaman qəm.
Bildi ki, xanlığı çıxır əlindən,
Çünki şah halidir bəd əməlindən.
Bütün xayanıtı olmuşdur aşkar,
Gözləyir yolunu ağır cəzalar.
Onun Məllöv adlı vəziri vardi,
Ceysurdan da yaman bir zülmkardı.

Vali o əmri ki, bildi, eşitdi,
Çağırıb Məllövü məsləhət etdi.
Dedi: «Söylə, nədir bu işə tədbir?»
Belə cavab verdi əzazil vəzir:
«Bütün bu işlərin baisi, ey xan,
Şan-şöhrət sahibi Məs'uddur, inan.
Onun səxavəti ölçüyüə gəlməz,
Şahin qulağına çatmışdır bu səs.
Hər zaman yaxşılıq çıxır əlindən,
Bir kəs inçiməmiş əsla dilindən.
Bunları çatdırmış şaha xəlayiq,
Şah onu bilməsdir xanlıqa layiq.
Əkər yox edilsə o tezə burdan,
Səni mövqeyindən ayırmaz zaman.
Məs'ud məhv edilsə, şah mə'yus qalar,
Olarsan yerində yenə bərqərar.»
Ceysur soruşdu ki: «Budursa tədbir,
Məsləhətin nədir, açıq söylə bir?»
Dedi: «Sən onunla əvvəlcə yar ol,
Məhəbbət göstərib yaxın qəmxar ol.
Çağırıb hüzura tez-tez söhbət et,
Hərdən sən də onun məçlisinə get.
Bela ki, dost oldu o sənə qəlbən,
Hər nə lazım işə düzəldərəm man.»
Açıldı Ceysurun könül aynası,
Qoydu Məs'ud ilə dostluq binası.
Gündə bir hiyəylə məkrə əl atdı,
Onunla ən möhkəm dostluq yaratdı.
Hər gün düzəldərək məclis, ziyafət,
Edərdi onunla çox şirin söhbət.
Dost qələmə verib özünü xain,

Salmışdı Məs'udu tamam arxayın.
Məs'udun evində bir gün bərabər
Mey töküb, sağlıqlar söyleyirdilər.
Axşam düşənədək meydən edib nuş,
Oldu hər ikisi o geçə sərxoş.
Onların huşunu mey başdan aldı,
Düşüb hər ikisi çəməndə qaldı.
Şərab əsər etdi həm nökərlərə,
Zəfləiib yixıldı hərə bir yerə.
Pusquda kızlənən bir dəstə cəllad
Görüb bu səhnəni oldular çox şad.
Hərə bir div kimi çıxdı pusqudan,
Tutub əllərində kəmənd, ox, kaman,
Başının üstündə gəlib durdular,
Tez əl-ayağına gündə vurdular.
Birisi ciyinə kötüüb onu,
Tezə tutub getdi saray yolunu.
Gətirdi bir yera onu gizliçə,
Örtdü çinayəti qaranlıq gecə.
Bir dərin quyuda yerbayer etdi,
Gecə-gündüzünü onun bir etdi.
Məs'udun çoxaldı, artdı çəfəsi,
Hələ xəbərsizdi dostu, aşnasi.
Gecənin quzğunu kirib yuvaya,
Verdi dan quşları səda-sədaya.
Oyanıb yuxudan nökərlər bir-bir
Məs'udun əmrinə durdu müntəzir.
Onlar cəm olanda hamı bir yerə,
Onun yox olması çıxdı zahirə.
Döyüb başlarına batdilar qomə,
Ceysur haray saldı bütün aləmə.

«Ah» deyib, «uf» deyib boğuq səsiylə,
 Çox fəğan eylədi öz dəstəsiylə.
 Göz belə yummayıb üç gün, üç gecə
 Gəzdilər, vermədi heç bir nətiçə.
 Nəhayət əl çəkib bu gəzintidən,
 Hami yas saxlayıb qopardı şivən.
 Xalq bu maçəramı eşidən zaman,,
 Bir tufan saldı ki, görməmiş cahan.
 Vali yahu çəkib saysız-hesabsız,
 Neçə gün əzaya oturdu yalqız.
 Qohum-qardaş ona təsəlli verdi,
 Axır ayrılhäga davam katirdi.
 Yeddi gün aş verib tutdu tə'ziyə,
 Qayıtdı qəsrinə... «təəssüf» deyə.
 Məllöv haman geçə gəzib şəhəri,
 Yaydı el içində bu bəd xəbəri.
 Günəş çıxar-çıxmaz şərq quyusundan,
 Qalxdı yer kürəsi öz yuxusundan.
 Məs'ud vahiməylə açdı gözünü,
 Bir açaib yerdə gördü özünü.
 Bağlanmış alləri, qolları möhkəm,
 Qara bir pərdəyə bürünmüş aləm.
 Batmış yarıyadək suya, palçığa,
 Yol yoxdur qaranlıq quyudan çıxa.
 Dedi: «Ey yaradan, bu necə haldir,
 Qorxunc bir yuxumu, yoxsa xəyaldır?»
 Hər nəyə gəldisə onun kümani,
 Anlaya bilmədi bu maçəramı.
 Quyunun ağızını açarkən biri,
 Səpildi içəri işiq telləri.
 Əzab-əziyyətlə onu axırı

Çəkib çıxardılar ordan yuxarı.
 Saldılar bir evə bağlı əsiri,
 Gəldi hirsə ora Ceysur vəziri,
 Onu təhqir edib söyüdən əvvəl,
 Çubuq hazırlanı, o ələncə əl.
 Vəzir hökm etdi ki: «Açın qolunu,
 Əzablar verərk sizladın onu!»
 Biri başdan tutdu, biri ayaqdan,
 Biri soldan vurdı, biri də sağdan.
 Çubuqlar altında inləyən əsir
 Dedi: «Söylə nədir günahım, vəzir?
 Qəsdiniz maldırısa, əsirgəyən
 Çandırısa, öldürün məni biryolluq.»
 Bu sözələr vəzirə əsər etmədi,
 Çubuq vuranlara «Bərk vurun» dedi.
 Qizardıb gül kimi ağ vüçudunu,
 İki cəlladbaşı döyürdü onu.
 Məs'ud qopardısa nə qədər fəryad,
 Lakin bir kimsədən görmədi imdad.
 İki möhkəm ağaç sindi, qırıldı,
 Ağaç vuranlar da tamam yoruldu.
 Vəzir «Bəsdir!» deyə verdi fərmanı:
 «Bir az da vursanız çıxaçq canı.
 Hələlik yaşasın bu iztirabla,
 Sonra öldürərik ağır əzabla.»
 Əl çəkdi nəhayət o iki nəfər,
 Utandı bu haldan həttə fələklər.
 Dikəlib oturdu Məs'ud cəfakes,
 Dilində min fəğan, qəlbində atəş.
 Soruşdu: «Söyləyin, nədir təqsirim?
 Dünəyada bu zülmü eyləməz heç kim.

Nahaq zülm etməyin daşını atın,
Varsa bir günahım, mənə anladın.
Yəqin bu məsəli bilirsınız siz:
Qul xatasız olmaz, ağa kərəmsiz.
Ancaq suçum nədir, qoy çıxın üzə,
Malim da, canım da qurbanıñ sizə.»
Nə qədər yalvardı, yaxardı əsir,
Daşqəlbli vəzirə etmədi tə'sir.
Dedi ki: «Qoymayın onu danişın,
Bu sırrı özkələr yanında açsın.»
Yenə zəncirləyib zindana saldı,
"Quyu bu Yusifi qoynuna aldı.
Bu cəza neçə gün edildi təkrar,
Əsla tapılmadı ona havadar.
Oldu gündən-güna əhvalı yaman,
Qanlı yaşlar töküb, əl üzdü candan.
Deyirdi: «Daşdandır yoxsa qəlbiniz,
Mənə rəhm eyləyib, tez öldürün siz.»
Zülmkar zülməndən axır ki, doydu,
Onu öldürməyi sabaha qoydu.
Saldırıb quyuya həbs etdi yenə,
Tapşırıqlar verdi gözətçisinə.
Ceysurun yamına getdi könlü şad,
Dedi: «Viran qəlbin qoy olsun abad,
Rəqibinin həli yamandır, yaman,
Gəldim səndən alam qətlinə fərman »
Məllöv Ceysurdan da razılıq aldı,
Galib öz evində işrətə daldi.
Məllövün bir qızı vardi-gül üzlü,
Dodağı şəkərli, kələmi duzlu.
Hüsnü, gözəlliyi çahanda təkdi,

Vəsfini deməyə dillər gərkdi.
Yanırı qəlbində məhəbbət odu,
Sevirdi gizliçə bu qız Məs'udu.
Sevgi edən gündən ürəyini qan,
Zəncirbənd görəndə edərdi fəğan.
Hər möhnət çəkəndə yanar, yanardı.
Qəlbində qövr edən qəmi anardı.
Çoxdan o dilbərə olmuşdu mə'lum,
Var dərin quyuda bir yeni məzлum.
Lakin qorxusundan həmin aycamat,
Onun kimliyini etmirdi sual.
Bu axşam bildi ki, atası məstdir,
Dedi öz-özünə: «Durmaq əbəsdir.»
Gördü gözətçi də qalmayıb ondan,
Qərq olub yuxuya sərxoşluğunandan.
Quyunun ağızını açıb gizliçə,
Çağırıdı dustağı o incə-incə.
Dedi: «Dustaq qardaş, de, nədir adın?
Cavab ver qalıbsa ömrün, həyatın.»
Dustaq eşidincə həmin sədəni,
Elə bil yenidən qayıtdı canı.
İnləyib dedi ki: «Məs'uddur adım,
Ərşə dirək olub ahım, fəryadım.
Sən söylə insanmı, ya pərimisən?
Haqqın, ədalətin rəhbərimisən?
Xoş səsin qəlbimə şəfa gətirdi,
Həyat müjdəsini mənə yetirdi.
Əlindən gelirsa mənə yardım et,
Yoxsa ki, ölmüş bil, yalqız burax, get»
Məs'ud olduğunu bilincə dildar,
Eşq odu qəlbini etdi tarimar.

O ki, ayrıldan qan ağlamışdı,
Neçə gün Məs'uda yas saxlamışdı.
Xəbərdardı onun yox olmasınañ
Lakin ölməsinə az idi küman.
Yaxşı tanıyırıda atasını qız,
Deyirdi, ilandır, bax, bu imansız!
Haçandır ürəyi düşüb qorxuya,
Deyirdi: «Bu dustaq Məs'ud olmaya?»
Elə ki, soruşub bu gecə gizlin,
Məs'ud olduğunu eylədi yəqin.
Dedi: «Ey boyunun fədası canım,
Bircə öz canına gəlir kümanım.
Sənə bu zindanda görməzdən əvvəl,
Kaş mənim canımı alaydı əcəl.»
Duydu ki, bu sözün vaxtı deyildir,
Onu qurtarmağa düşündü tədbir.
Can bir qəlbədə iki kənizi vardi,
Onları canından əziz tutardı.
Onlara eşqini açmışdı dilbər,
İndi yanındaydı həmin kənizlər.
Birlikdə so'y edib o üç nazənin,
Quyudan Məs'udu çəkdilər yeyin.
Gördülər cismində qalmamış canı,
Yoxdur vücudunda həyat nişanı.
Görüb bu səhnəni o nazlı canan,
Qanlı yaşlar töküb, qopardı əfəgan.
Gəldi xəyalına yenə də birdən;
«Na üçün yas tutub yubanıram mən?»
Qız kənizlərinə tez verdi fərمان,
Məs'udu evinə gətirdi pünhan.
Öpüb üz-gözündən yetişdi kama,

Onu qonaq etdi dadlı təama.
Mərhəmət göstərib o gözəl mələk,
Dolandı başına pərvanələrtək.
Məs'ud rahatlanıb yatdı bu gecə,
Vəzir sübh tezdən durdu gizliçə,
Məs'udun qətlinə çox atırdı can,
Quyunun başına çumdu saraydan.
Gördü ki, zindanın qapağı yoxdur,
Gözətçi sərxoşdur, dustağı yoxdur.
Sərxoş gözətçini tez edib həlak,
Qaldı can qeydinə, çox oldu qəmnak.
Valinin yanına qaçıb söylədi.
Bütün gördüyüni nağıl eylədi.
Onlar hər biri batdilar qəmə,
Döndü nəşələri qəmə, matəmə.
Nəhayət o iki rəzil çəfakar,
Bu işə belə bir çarə tapdilar:
Yollanıb Məs'udu gəzsin atlilar,
Tapınca başını ozsin atlilar.
Şəhərdə tapmayıb o biqərəri,
Çapdilar dağlara, çöllərə sari.
Axtarıldı o gün hər tarəf, hər yan,
Lakin görünmedi ondan bir nişan.
O qızın tükənməz mehribanlığı
Üzdü Məs'uddakı natəvanlığı.
İkisi bir yerdə etməkçün fərar
Məsləhət eyləyib verdilər qərar.
İki at gətirdi o nazlı dilbər,
Çatmazdı onlara iti küləklər,
Qayıdı saraya xanın ləşkəri,
Qalmadı yollarda qorxu əsəri.

Düzəldi səfərə o iki sirdaş,
Yol getmək xoş olur olanda yoldaş.
Onlar qaranlıqda gözdən itdilər,
Sabahsa saraya çatdı bu xəbər.
Getdi dallarınca bir dəstə ath.
At deyil, hər biri şimşək qanadlı.
Bu dəstə çaparaq çatdı onlara,
Ta ki, bir ağacdan az qaldı ara.
Düşmüştü qüvvəqdən iki biçarə,
Səbəblər səbəbi sylədi çarə.
Dəniz kənarına gəlib yetdilər,
Sahildə bir gəmi salmışdı lövbər.
Çatib gəmiçiyə qiymət sordular,
Onu razı salıb cəld oturdular.
Gəmi üzüb keçdi göy dalgalardan,
Athilar bu hala qaldılar heyran.
Bürdüdə valini qüssə, kədər, yas,
Bildi ki, onları qaytarmaq olmaz.
Məs'udla qız suda on gün, on gecə
Üzdülər quruya galib yetinçə.
Bir gün yanaşdılara sahilə xoşhal,
Yenə də mindilər atlari dərhal.
Bir şəhər yolunu tutub getdilər,
Dəma, paytaxt imiş bu gözəl şəhər.
Onlar at sürdülər bir xeyli müddot,
Sarmışdı ətrafi bir qara zülmət.
Yolda xərabazar bir qala vardi,
Neçə quldurbəsi orda yaşırdı.
Çatınça o yərə Məs'udla dildar,
Onları dövrəyə aldı qaçaqlar.
İpək libasları, köhlən atları

Alıb yollandılar qalaya sarı.
Libassız qaldılar onlar büsbütün,
Lakin xoşbəxtlikdən doğmamışdı gün,
Bu zaman köç edən bir dəstə yetdi,
Məs'ud o dəstəyə xahişə getdi.
Başına gəlziii açdı, danışdı,
Yolcular bu hala yandı, alışdı.
Bir azdan şəhərə gəlib yetdilər.
Köhnə libaslarla döndü bir nəfər.
Örtüb vücudunu o iki qəmxar,
Bir xərabə yerdə tutdular qərar...
Parladı zülmətdə göylər inçisi,
Qaçdı quldur kimi gecə zəncisi.
Ta günəş bataraq, düşüncə zülmət,
Qaldı viranədə o iki həmdərd.
hər ikisi yorğun, hər ikisi aç,
Bir az suya möhtac, yeməyə möhtac.
Əldən düşmüş görüb o şüx nigarı,
Məs'ud yollandı ki, şəhərə sarı
Axtarıb bir parça çörək gətirsin,
Onunla xəstəyə şəfa yetirsin.
Yetişib bazarı dolandı xeyli,
Gördü ki, meydanda bir saray əhli
Yığmışdır tabağə gözəl meyvələr,
Şahin hüzuruna aparmaq dılər.
Əlində tutaraq altı dinar pul,
Deyirdi: «Qazanc var, gəl-gəl, a yoxsun!»
Məs'ud eşidərək onun sözünü,
Yetirdi xadimə dərhal özünü.
Tez alıb tabağrı o böyük insan
Sovuşdu sur'ətlə xalq arasından.

Yeni güc gəlməşdi əl-ayağına,
 Yetişdi az sonra şahın bağına.
 Cevnə bağ içində içmədəydi mey,
 Yanında həsrətlə inləyirdi ney.
 Məs'ud itdiyini biləndən bəri,
 Başından aşırı qəmin selləri.
 Onu yad etdikcə çəkirdi ah-zar,
 Qarışırkı meyə tökdüyü yaşlar.
 Kirincə o bağa taleyi küskün,
 Sataşdı gözünə öz atı «gülkgn»,
 Dalırkən şübhəyə o öz-özünə,
 Birdən öz damgası dəydi gözünə.
 Lap yəqin etdi ki, oz atıdır bu,
 Dedi: «Bu kerçəkdir, yoxsa bir yuxu?
 Həmin qonaq bura eyləmiş güzar,
 Vermiş hökmərdər atı yadikar.»
 Bir az getməmişdi Məs'ud o bağda,
 Çatdı qulağına tanış bir səda.
 Gördü öz sazıyla ötür şux gözəl,
 Tanışdı Məs'uda oxunan qızəl.
 O geçen günlərin xatirəsilə
 Yenə də könlüñə düşdü vəlvələ.
 Birdən öz-özünə dedi astadai:
 «Nəğməkar qızı da satıb o mehman!»
 Məclis olan yərə basarkən qədəm,
 Sehrli camı da gördü həmin dəm.
 Lnib keçmişləri bağı qan oldu,
 Qəlbə parçalandı, gözləri doldu.
 Lenə varlığını qəm etdi bihil,
 Başının üstünü aldı dərd, məlal.
 Boşalıb qolları düşdü taqətdən,

Dedi: «Ğ.y yaradan, nə görürəm mən?»
 Birdən şaha tərəf çə^vrilib haman,
 Baxınca gördü ki, budur o mehman.
 Sarsılıb vücuđu düşdü təvandan,
 Lakin öz adını saxladı pünhan,
 Dedi: «Tanıtdırsam özümü əgər,
 Qəsdən gəldiyimi şah güman eylər.
 Deyər göstərdiyi ehtiramlara
 Mükafat almağa gəlməşdir bura.»
 Aldılar tabağı onun başından,
 Gerdülər boğulur lap göz yaşıdan.
 Birdən barmağımı dişləyərək o,
 Atıldı bayıra qəlbinda alov.
 Sür'ətlə yüyürüb xiyabanları,
 Gedirdi bağdakı qapıya sarı.
 Cevnəyə verdiyi dözləti-varı
 Dehliyə çatdırıran təraz qulları
 Şahın qapısında düzülmüşdülər,
 Birdən bu qəribə saldılar nəzər.
 Köhnə sahibini tanıdı hər kəs,
 Məs'ud xəcalətdən dayandı dinməz.
 Görünçə bu halı dərdə düşdülər,
 Onun qabağına yüyürüşdülər.
 Tezə ayağına deşəndi hər kəs,
 Saldı fəryadları asimana səs.
 Qoşuldu onlara bələli Məs'ud,
 Gözləri qan oldu, bənizi bulud.
 Eşikdə baş verən bu macaralar
 Oldu bir ləhzədə şaha aşkar.
 Xəbərdar edincə onu xadimi,
 Çıxdı sarayından ildirim kimi

Görəndə dostunu bu görkəmdə şah,
Gözündə kainat qaraldı nagah.
Qucaqlayıb onu tökdü göz yaşı,
Əyildi Cevnəyə Məs'udun başı.
Onlara səs verən Çin müğənnisi,
Məs'udun vəfali gezəl kənizi
Yaşlara qərq etdi gül çöhrələri,
Dolandı başına pərvanələri,
İztirab atəsi olunca təskin,
Şah neçə xidmətçi eylədi tə'yin.
Dedi: «Yuyundurun əziz mehmanı.»
Qızın yanındaydı Məs'udun canı.
Odur ki, başına gələnləri bir-bir
Ötəri olsa da eylədi təsvir.
Şah bu əhvalatdan olub xəbərdar,
Seçdi kənizlərdən neçə şüx nigar.
Onlar qərq olaraq ipəyə, şala,
Tez minib atları, düşdülər yola.
Neçə xacə ilə bir bəlük pari
Axtarın tapdular həmin dilbəri.
Onu qərq eləyib ipəyə, şala,
Qoyub kəcavəyə düşdülər yola.
Çatarkan saraya həmin gülbəniz,
Durdu xidmətinə yüzlərcə kəniz.
Məs'ud da hamama kirib soyundu,
Qız gələn ə kimi təmiz yuyundu.
Çıxanda verdilər gülkən libaslar,
Vermişdi Cevnəyə o belə paltar.
Geyindi-kecindi Məs'ud şah kimi,
Çağırıldı yanına hindin hagimi,
Yenə oğlu kimi boyununu qucdu,

Bütün hadisəni bir-bir soruşdu.
Məs'ud əhvalatı etdikcə izah,
Bu qəmlı dastana ağlayırdı şah.
Məs'udla yenidən olaraq həmdərd,
Gecəli-gündüzlü edirdi sehbət.
O qızla Məs'uda toy etdi Çevnə,
Verdi hər birinə neçə xəziiə.
Məs'udu Təraza eylədi vali,
Verdi üstündə də neçə mahalı.
Gül açdı Məs'udun arzusu-kamı,
Gülgün meylə doldu gül rzngli çamı.
Məllövün, Ceysurun boyunu vuruldu,
Ölka bu fərməndan xəbərdar oldu.
Boyadı onların qanı torpağı...
Baxın, nə xoş gəlib yenə yaz çağrı.
Tutmuş gülüstəmə bitməz axınlar,
Güllərlə bəzənmiş dostlar-yaxınlar.
Nə xoş açılmışdır kainat gülü,
hər şeydən gözəldir bu həyat gülü.
Bitirdi sözünü o gövhərsaçan,
Şah da xəbər tutdu onun halından.
Bildi tərazlıdır onun da əslı,
Məs'ud ovladıdır bəlkə də nəslı.
Bu nəcib insanla dost oldu Bəhrəm,
Bağışladı ona ağ gün, xoş məqam.
Təraz dastanı ki, axıra çatdı,
Bəhrqm rahatlaiüb şirinçə yatdı.

**ÇƏRŞƏNBƏ
BƏHRAM ŞAH MAVİ SARAYDA**

Çərşənbə gündündə nilufər açdı,
Kemanın karvanı baş aldı qaçdı.
Zərrin libasını geyinən günəş
Qəlbinda ehtiras, gözündə atəş,
Mavi boşluqlara çıxdı seyran,
Nilufər taxtından baxdı hər yana.
Nilufər rəngində libas geyib şah,
Nilufər sarayı etdi qərargah.
Firuza bir qədəh kötürub ələ,
Onda yaqut şərab içdi fərəhliə.
Nilufər libası, ay üzlü afət
Verdi günəş kimi cahana zinət.
Qığlaşdırmaq üçün gözləri nurla,
Günəş göy atlazda doğdu qürurla.
Libası rəngində bir piyalədən
Bəhram mey içərək, şad oldu qəlbən.
Gizlədib günəsi, o mavi günbəd.
Lacivərd rəngini edəndə zülmət,
Gündüzün gəmisi batdı haman dəm,
Bir qara pərdəyə büründü aləm.
Şah bu məçlisə də verib nəhayət,
Yatıb dincəlməyi bildi məsləhət.
Ona şirin yuxarı diləyib haqqdan,
Bütün xidmətçilər çıxdı otagdan.
Gün çəkilir kimi nəzərdən axşam
Pərdə arxasına çəkildi Bəhram.
Qulamlar yenə də göstərərək cəhd,
Bir dünyagörmüşü götirdilər çəld.
Ona hörmət edib adətlərinçə,
Pərdə qabağında yer göstərinçə,
Ucaldı bir səda pərdədən yenə

Ki, başlasın qonaq hekayətinə.

BEŞİNCİ SƏYYAHIN HEKAYƏTİ

Duya başladı qonaq bu yerde,
Dedi: «Yeddi qatlı o mavi pərdə
Həmişə qəsrinə pərdədar olsun,
Bu şad sarayına göy hasar olsun.
Günəş tacın üstə bir gövhər olsun,
Bağında həmişə nilufər olsun.»
Qonaq duasını çatdırıb sona,
Bir nağıl danişdi şahlar şahına:
«Ədər torpağında vardi bir zalim,
Zülm etməkdə ona çatmadı heç kim.
Həm çox qəzəbliydi, həm qəhrəmandı,
Qızmış bir aslandan daha yamandı.
Haram maldı onun arzusu, kamı,
Qudurub olmuşdu quldur, haramı.
Nə bir aşinası, nə dostu vardi,
Tək-tənha yol kəsər, halay pozardı.
Olsa karvan əqli saysız-hesabsız,
Basardı, kəsərdi onları yalqız.
Sanmayın kənd, şəhər ondan bezardı,
Əlindən dəniz da qan ağlayardı,
Keçirmişdi ələ bir xeyli gəmi,
Har biri sür'ətdə ildirim kimi,
Onları sahildə həmii hiyləgər
Elə gizlətmışdı, ən iti gözlər
Nə qədər baxsa da, heç vaxt, heç zaman
Seçə bilməz idi bir az uzaqdan.
O hər bir gəmiyə sahildə gizlin
Zirək gözətçilər etmişdi tə'yin.
Sahil kənarında vardi bir meşə,

Dəniz gözətcisi orda həmişə
Ağaçlar başında çəkerdi növbət,
Uzaq dalgalara edərdi diqqət,
Bir gəmi, bir qayıq görünə nagah,
Quldur eləyərdi tez onu agah.
O minib gəmiyə yelkən açardı,
Dəniz quşları tek göylə uçardı.
Göz açıb-yumunca, yırtıcı quzğun
Gəmi karvanını salardı pozğun.
Qırıb yolcuları qarət edərdi,
Yayımib nəzərdən, üzüb gedərdi.
Adı Cabir iddi, ellər məşhuru,
Əlindən bezardı həm su, həm quru.
Dənizdə dönərdi qorxunc nəhənkə,
Meşədə yırtıcı, quduz pələnkə.
Onun murdar adı çəkilən zaman,
Yolçular titrərdi can qorxusundan.
Olmuşdu məskəni bir böyük ada,
Qarət etdiyini kizlərdi orda.
Onun maskənindən bir qədər kənar
Cənnətə bənzəyən bir məmləkət var.
Suyu göz yaşından daha şəffafdı,
Torpağı münbitdi, havası safdı.
Hər yanı ağacdı bəhrəli, barlı,
Dərəsi, yamacı axar-baxarlı.
Sorin bulaqları ürəkaçandır,
Zəhər içənə də suyu dərməndür.
Çəşmələr sulayır orda hər yeri,
Bağlar içindədir imarəqləri.
Sarmaşıq bürümüş evi-eyvani,
Suyu ölməz edir hər bir insanı.

həmin bu ölkədə varmış, deyirlər:
Behiştərə adlı gözəl bir şəhər.
Orda ədalətli bir şah yaşarmış,
Bütün məmləkətdə, o hökmərmiş.
Adı Nodər imiş, özüysə nadir,
Parlaq düşüncəsi hər şeyə qadir,
Varmış tək bir qızı-bir ayuzlüsü,
Mislini görməmiş dünyanic güzü.
Gözəldi qaməti, uca görkəmi
Gozəllik bağında sərvinaz kimi.
Qırırm saçlarına qısqanar-sünbüll.
Çəkərmiş ləbinə həsəd qızılıgül.
Üzü yer üzünə işiq saçarmış,
Parlaq şöləsindən canlar naçarmış.
Zülfü kəmənd atıb günəş boynuna,
Hüsünütün sırrını açarmış ona.
Adı Mehr idi, özü bir mələk,
Başına dönürdü bu göy, bu fələk.
Aləmə nur saçan günəş üzlü qız,
Günəş yox, aləmi bəzəyən ulduz
Bir gün göy suların seyrinə daldı,
Dəniz gözintisi qəlbini çaldı.
Minib bir gəmiyə sürdürdü onu,
Süzdü dalğaların bitməz oyununu.
Dəniz səma kimi çox geniş, sonsuz,
Gəmi ayparaydı, qız isə ulduz.
Gəmiçi olmamış hələ xəbərdar,
Qalxdı birdən-birə dali bir ruzgar.
Artı gəy suların qəzəbi, kini,
Sahildən çox uzaq saldı gəmini.
Qüvvətlə, şiddətlə bağırdı tufan,

Gəmiçi ağlayıb qopardı fəqan.
Dedi: «Rəhm etməsə bizə kəç fələk,
Hami öz canından əl çəksin gərək.»
O qəzəbli külək qovub onları,
Apardı gəmini yad elə sarı.
Külək susan kimi, dayanan kimi
Namə'lum bir yerə çatmışdı gəmi.
O yerdə Cabirin adamı vardi,
Gözü göy sularda bir ov aradı.
O qaraltı görüb dənizdə nagah,
Bir anda eylədi Cabiri agah,
Minib bir gəmiyə Cabir o dəmdə
Yel kimi üz qoydu həmin o səmtə.
Yetişib gəmiyə başladı cənkə,
Onlar da cənk açdı bu tək pələngə.
Cabirin hər oxu çıxanda yaydan,
Səpilirdi suya yüz günahsız qan.
Gəmidə çoxları əl üzdü candan,
Çoxları dilədi Cabirdən aman.
Cabir qabağına qatıb onları
Süründü gəmini sahilə sarı.
Gözündən qoymayıb onları bir an
Bütün var-dövləti eylədi talan.
Hələ olmamışdı agah Mehrdən,
Sataşdı nəzəri o səmtə birdən.
Döşəndi tır kimi qəşş eyləyərək,
Qaldı xeyli zaman bir cənəzətək.
Ayılınca bir də baxdı o, Mehra,
Yenə qəşş eləyib yixıldı yerə.
Bildi ki, yox ona baxmaq imkanı,
Dəfələrlə gedib-qayıtdı canı.

Axır əmr etdi ki, həmin ayqabaq
Saxlansın hər zamai sarayda dustaq.
O gülüzlü sərvə olmaqcın həmdəm
Tezcə tə'yin etdi iki şüx sənəm.
Qalan adamlara verdi azadlıq,
Onların canına qiymadı artıq.
Ordan uzaqlaşib getsinlər deyə,
Mindirdi hamını boş bir gəmiyə.
Dedi: «gərəkdirsə əgər can sizə,
Durmayın, qayıdın xərabənizə!»
Hamı vahiməyə gəlib bu sözdən,
Yarib göy suları yayındı gözdən.
Bəxtinin günüşi geyindi qara,
Tək qaldı Ədəndə həmin aypara.
Onun xəyalıyla yaşırdı Cabir,
Vüsəl təmidini etməzdi zahir.
Mehrın gözlərində qaraldı əyyam,
Yandı günəş könlü hər səhr-axşam.
Ordan uzaqlarda vardı bir şəhər,
Özü cənnət bağı, suyu da kövsər.
Təmiz asimanlı, təmiz havalı,
Hər yanı göy çəmən-səma misallı,
Orda bir hökmüdar olmuşdu valı,
Ölkəsi abaddı, hümməti ali.
Adı Ne'man şahdi, mülküysə Yəmən,
Ədlilə olmuşdu hər tərəf çəmən.
Təkçə bir övladı vardi Ne'manın,
Gözü onda idi bütün dünyanın.
Sərvi qısqandırar qəddi-qaməti,
Üzündən çəkərdi gün xacələti.
Bilikdə, hünərdə yoxdu ona tay,

Küzgüdə gördüyü əksindən savay.
Elmə, maarifə çoxdu onda meyl,
Özü bir gınaşdı, adı da Süheyil.
Qəlbə kezəl Mehrin zülfünə bağlı,
Çoxdan olmuşdular onlar adaxlı.
Sevda yandırmamış təkcə Süheyli,
Mehrin də Süheylə düşməşdə meyli.
Meyl yox, eşqindən sonsuzdu dərdi,
Vəslinə çatmağa canlar verərdi.
İndi hiçran çəkib sinəsinə dağ,
Bir quldur əlində olmuşdu dustaq.
Çox idi o bağda gözəl meyvələr,
Hər yan bənövşəli, hər yan nilufər.
Qəlbə nilufərə olmuşdu vurğun,
Günəşlə nilufər olmuşdu uyğun.
Gəzərdi nilufər içərə o dildar,
Həmin rəngdə idi geydiyi paltar.
Sürməyi don geyib o güzel sənəm
Yarın fəraigində tuturdu matəm.
Könül matəmini etməyə aşkar,
Nilufər rənginin ləyaqəti var.
Əsir edər-etməz Mehri fələklər,
Atdı Süheyli də ora küləklər.
Sanki toylarını etməyə onlar
Burda görüşmayı vermişlər qərar
Toya lazımlı olan nə varsə bütün,
Süheyil yukləyərək atlara bir gün,
Mindi kaçavaya tarpanı karvan,
Mehrin ölkəsinə oldular rəvan.
Su yolu qurudan qısadır bir az,
Vaxtı hədər yerə itirmək olmaz.

Odur ki, mənzilə tez çatsın deyə,
Adamlar dəstəylə mindi gəmiyə.
Mehrin gəmisini saman çöpütək
Dalğalar üstündə oynadan külək
Elə bil yenidən təblini çaldı,
Süheyl dəstəsini qorxuya saldı.
İşrə çəkən külək, qəzəblənən su
Gəmini top kimi hey atdı-tutdu.
Gah sular gəmini qaldırdı göyə,
Gah da ki, endirdi lap dərinliyə.
Yel bu gəmini də alıb apardı,
Sahildə yena də gözətçi vardi.
Sularda gəmini görünçə biri
Xəbərdar eylədm yenə Cabiri.
Quldur qan tökməyə yena tələsdi,
Minib qayıguna yel taki əsdi.
Yanaşib onlara başladı çənkə,
Süheyl qarşı durdu gələn pələngə.
Gəmida iki şir durdu üzbaüz,
Gəldi hərəkətə qılınc, nizə, gürz.
Cabirin vurdugu zərbələri cəld
Süheyl məharətlə etmadəydi rədd.
Onun da vurdugu zərbəni bir-bir
Geri qaytarrıdı hünərli Cabir.
Onlar bir-birindən qalmazdı dala,
O bundan ikiddi, bu ondan a'la.
Cabir anladı ki, yenilməz bu nər,
Ağla gələn deyil ondakı hünər.
Gördü qalibiyyət çıxacaq əldən,
Yıxacaqdır onu bu güclü düşmən.
Düşünüb hiyləylə məkrə el atdı,

Sığrayıb gəmidən dərinə batdı.
Düşmən gəmisini gətirib altına,
Qılıncla zərbələr endirdi ona.
Elə parçalayıb, elə deşdi ki,
Su doldu gəmiyə güclü çay təki.
Bu su yuxarıya eyləyəndə meyl,
İşti başa düşdü, anladı Süheyl.
Nə tədbir tökdüsə, faydasız oldu,
Gəmi ağzınadək su ilə doldu.
Ucaldı göylərə ahlar, amanlar,
O dorin dəryada qərq oldu onlar.
Əl üzdü şahzadə caiindan təmiz,
Bildi qurtuluşa nə yol var, nə iz.
Balıq ovular kimi suda bir nəhənək
O batak gəmiyə Cabir açdı cənk.
Bir əzrail kimi cumub onlara,
Dəryanı qərq etdi qızıl qanlara.
Süheylin əlini əlinə aldı,
Tez çəkib mindiyi qayığa saldı.
Süheyl yorulmuşdu, düşmüşdü haldan,
Onun qollarını bağladı daldan.
Sürdü qayığını indi azadə,
Bu zaman özünə gəlib şahzadə,
Gördü vücutunu yüz bənd içində,
Mohkəm düyünlənmiş kəmənd içində.
Başının üstünü kəsmişdi Cabir,
Bu hal yaman etdi Süheylə tə'sir.
Cabir ona dedi: «Ey əsir oğlan,
Görəmdim mən sənin çənkində nöqsan.
Yüz belə gəmilər batırdım suda,
Yüz min baş eylədim bədəndən cüda.

Yoxdu heç birində səndəki cür'ət,
 Çür'ətin məhvini vermədi rüsxət.
 Boğulmaqda ikən dadına yetdim, -
 Ölümən yaxanı mən xilas etdim.
 Könlümdə qatlinə yoxsa da rəğbət,
 Azad olmağın da deyil məsləhət.
 Əgər bəndlərini parçalasam mən,
 Bir şah qoşununu bura çəkərsən.
 Qurtararmı onda yaxam əlindən?
 Xatircəm deyiləm zərrəcə səndən,
 Açırsan başıma min bir macəra,
 Taparsan bilirəm qətlimə çarə.
 Məsləhət budur ki, qal bu kəmənddd,
 Vücudun ömürlük çürüsün bənddə»
 Nə qədər yalvarıb-yaxardı Süheyil,
 Onda cavaba da görmədi bir meyl.
 Yönəldti qayığı o, sahillərə,
 Gətirdi dustağı bu qürbət yerə.
 Bağında bir quyu vardi Cabirin,
 Gecədən qaranlıq, dəryadan dərin,
 Əsir etdiyini ora salardı,
 Cıxmaga nə yolu, nə izi vardi,
 Süheylin qolundan ipleri qrdı,
 Zəncirlə bağladıb ora saldırdı.
 O gündən Süheyilə yurd oldu zindan,
 Su ilə, çörəklə sürdü küzəran.
 Bir yerdə olsa da onunla dilbər,
 Lakin bir-birindən xəbərsizdir.
 Ağırkı onların sürdüyü dövran...
 Görək ieyləyirdi Nodərlə Ne'man.
 Elə ki, saxlayıb Mehri o cəllad,

Etdi başındakı dəstəni azad,
 Cansız cəsəd kimi o başsız dəstə
 Yel kimi baş vurub dalğalar üstə,
 Gecəli-gündüzlü üzüb getdilər,
 Doğma yurdlarına gəlib yetdilər.
 Sürməyi libaslar geyərək onlar,
 Matəm saxlamağa verdilər qərar.
 Ciyərparəsiylə ayrılan çağdan
 Nodər şah ah-aman edirdi hər an.
 Matəm libasıydı geydiyi libas,
 həm də saray əhli saxlayırdı yas.
 Mehrin dəstəsi ki, qayıtdı gəldi,
 Nalələr, əfşənələr gəyə yüksəldi.
 Qaldı dərd əlində hamısı naçar,
 Yaman bələlələrə oldular düçər.
 Qəlbə yana-yana söylədi ki, şah:
 «Məni ahvalatdan tez edin agah.»
 Nələr terətmışdı qəzavü-qədər,
 Onlar bir-bir açıb şaha dedilər.
 Şah yenə ah çəkib, aman eylədi,
 Yenə qəm qoşunu tügən eylədi.
 Dünyalar gözünə zülmət göründü,
 Sanki taleyinin günəsi söndü.
 Xeyli vaxt ağlayıb-sızladı zar-zar...
 Dedi oz-özünə: «Nə faydası var?
 Etsəm də sinəmi əgər yüz para,
 Mənim ciyərparam çıxmaz aşkara.
 Düşünmək gerəkdir, yoxsa onu bil,
 Qəm çəkməklə bu iş düzələn deyil.»
 Şah qələm gətirtdi, kağız gətirtdi,
 Əhvalatı qula bir də dedirtdi.

Məktubla bildirib baş verən hali,
Etdi Ne'man şahı bu işdən hali.
Bunu da qeyd etdi öz məktubunda:
«Belə fəlakəti göndərmiş xuda,
Lakin allah bizə bəla da vermiş,
Verdiyi dərdlərə dəva da vermiş.
Bu dərdin dərmanı tək intiqamdır,
Yoxsa ki, yaşamaq bizə haramdır.
Mehr əgər olmuşsa can-ciyər mənə,
Atalıq qeyrəti düşür həm sənə.
Olsa övladımız yadlar məhbusu,
Həm mənə, həm sənə düşür namusu,
Vardırsa bu işə bir çarə ancaq,
Gərək hər ikimiz ordu toplayaqq.
Könlündə səfərə əgər yoxsa meyl,
Sərkərdəlik etsin orduya Süheyli.
O ki, gücdə fildir, çəldlikdə aslan,
Tapmaç heç birisi əlindən aman.
Ona nişanlıdır o nazlı dilbər,
Kəsmiş nigahını göydə mələklər.
Oğlun dayanmayıb bir saat, bir an,
Çəksə ordusunu sahil boyundan,
Düzbü cərgəcərgə kehlən atları,
Yollansa Cabirin mülküñə sari,
Mən də qaldıraram ayağa yurdu,
Yığaram başıma böyük bir ordu,
Özüm silahlanıb dərdlə, fəraqla,
Saysız qosunumsa hər cür yaraqla,
Gəmilər içində tutaraq aram,
Sularda quş kimi qanad açaram.
Mən sudan hərəkət eyləsəm, əlbət,

O da göstərərsə quruda sür'ət,
Elə bir xoş günü seçərik ki biz
Birdən hərəkətə gələr qüvvəmiz,
Neçə gündən sonra bu iki ləşkər
Düşmən torpağını əhatə edər.
Baş tutacaqdırısa bu tədbirli cəng,
Süheyli söylə ki, tərpənməsin lənk.
Gecikdirmək olmaz bu intiqamı,
Qoy y"erinə yetsin könül məramı.
Çatsın cəzasına o quldur gərək,
Şeytan pəncəsindən qurtarsın mələk.
Əgər xoş gəlməzsə bu tədbir sənə,
Tezçə öz fikrini yaz göndər mənə.
Kirəcək olarsam mən bu çənkə tək,
Başqa bir tədbirə əl atam gərək.»
Ne'man şah oxuyub həmin naməni,
Tezçə başa düşdü bu hənkaməni.
Baş verən bu yaman, bu açı dərdə
Ürəkdən acıyıb oldu pəjmürdə.
Düşündürdü onu həddən ziyadə
Gəmiylə səfərə çıxan şahzadə.
Bildi ki, Süheyli kama yetməmiş,
Çanan diyarına üzüb getməmiş.
Sarsıldı Nemanı bu iki matəm,
Sardı ürəyini qəm üstündən qəm.
Dedi: «Müəmmadır, sırrdır nə hal?
Bu bağlı düyüünü dərk etməz xəyal.
Süheyli səyyar ulduz olduğu gündən,
Çərx onu avara saldığı gündən,
Hələ görünməmiş bir əsər ondan,
Heç kim gətirməmiş bir xəbər ondan.»

Ne'man fikrə getdi, çox çəkdi əzab,
 Yazdı Nodər şaha belə bir cavab:
 «Mən sənin naməni oxudum, ey şah,
 Oldum gəlinimin halından agah.
 Kenül aynamızı aldı qəm-qubar,
 Dedik qəm çəkməyin nə faydası var?
 Yazmışan yürüşə sən edinçə meyl,
 Çəksin ordusunu burdan da Süheyil.
 Bu güclü qoşunu, yarağıyla o,
 Yürüşün dənizin qıraqıyla o.
 Süheylin adını gəl çəkme, Nodər,
 Kədərim üstünə artırma kədər.
 Bir soruş ki, Süheyil hardadır, harda,
 Hansı məkənadır, hansı diyarda?
 İndi az qalır ki, altı ay ola,
 O, sizii məkanı düşübdür yola.
 Bizi kec gəlməyi etmişdi qəmnak,
 Yolda yox olması eyləyər həlak.
 Sən öz qoşununu çək quru yoldan,
 Uça bayrağını öpsün asiman.
 Gəmilər çəm edib bu yandan da mən,
 Açıram dalğalar üstündə yelkən.
 Belkə göy sularla yol gedən zaman,
 Tapam kökərimdən bir iz, bir nişan.
 Süheyli tapsam da, tapmasam da mən,
 Kənlül əsirkəməz gücünü səndən.
 Tanrı ətəyindən tutub ikimiz,
 Garək cəhd eyləyək var qüvvəylə biz,
 Sarılıb qəzəblə qılincimizə,
 Verək o quldura ən ağır cəza.
 Çərşənbə gündən qoşun çəkib mən

Hərəkət eylərəm öz vətənimdən.
 Sən də bu və'dəyə eyləyib əməl,
 Quruyla ordunu tez götürüb gəl.»
 Məktubun üstünə yazaraq ünvan
 Nodər elçisiylə göndərdi Ne'man.
 Qasid qət edərək dəniz, dağ, dərə,
 Yetirdi məktubu tezə Nodərə.
 Nodər dönə-dönə oxuyub onu,
 Öyrəndi yazılan fikri, məzmunu.
 Və'd olunan gündən xəbərdar oldu,
 Yığdı o vaxtadək böyük bir ordu.
 Tə'yin etdikləri saatda, anda
 Nodər də hərəkət etdi, Ne'man da.
 İki şah orduyla oldular rəvan,
 Birisi qurudan, birisi sudan.
 Neçə gün yol gedib, mənzil kəsdiłər,
 Dəryatək coşdular, yeltək əsdilər.
 Göründü sahildə düşmən meşəsi,
 Aldı qorxu-təlaş yolda hər kəsi.
 Bir mənzil qalmışdı yolu Nodərin,
 Meşədən hərəkət oldu çox çətin.
 «Düşmən indi çıxar pusqudan» deyə,
 O da qırq olmuşdu qara şübhəyə.
 Qurdırib meşəni böyük inadla,
 Gedirdi irəli çox ehtiyatla.
 Bu keçilməz meşə, bu qalın orman
 Hər cür heyvanatla doluydu, inan.
 Nodər ovçuluğda olsa da mahir,
 Kənlündən geçəni etmirdi zahir.
 Ceyranla, cütürlə doluydu sağ-sol,
 O isə orduyu olaraq məşğul,

Səyyadlıq arzusu coşmasın deyz,
Özünü vururdu görməməzliyə.
Qəfildən gül rəngli bir xallı ceyran
Atıla-atıla keçdi yanından.
Şah görünçə onu qərarı itdi,
Tez sürüb atını dalınca getdi.
Düşdü six meşayə ceyranın yolu,
Yol həm keçilməzdi, həm də qorxulu.
Başqası bu yerdə nə at çapardı,
Nə də ox atmağa macal tapardı.
Nodər öz atını saxlayaraq, cəld
Bir ox atdı, oxu yan keçdi fəqət.
Elə qəzəbləndi şah öz-özünə,
Dünya görünmədi bir an gözünə,
Opu izləməyə elə can atdı,
Düşməni büsbütün yaddan çıxartdı.
Ceyranın dalınca o xeyli getdi,
Axırda düşmənin yurduna yetdi.
Cabir ehtiyatı edərk adət,
Gözətçi qoymuşdu hər yana xəlvət.
Dsəmişdi kim olsa, tutub gətirsin,
Ona xəbər versin, ona yetirsin.
Gördü gözətçilər qaçıır bir ceyran,
Düşmüş bir atlı da onun dalından.
Onlar qamçılayıb tezə atları,
Atdan düşürtdilər o şahsivari.
Ov etmək qəsdinə düşən o səyyad
Özü səyyadlara ov oldu heyhat.
Şah qalmaq istərsə öz şahlıqında,
Gərək ordusundan düşməsin çıda.
Şaha ordusuya hörmət edərlər,

Şahlıq əldən gedər, olmasa ləşkər.
Ordu bais olur düşmən fəthinə,
Bir şəxs Rüstəm olsa, açızdır yenə.
Şahlığı öyrənmək gərək arıdan,
Qoşunsuz yaşamaz şahı heç zaman.
Qoşunla seyr edib çəmənlilikləri,
Qoşunla birlikdə qayıdır keri.
Şahmatda vardırsa şahın ordusu,
Onun düşmənindən yoxdur qorxusu.
Nodər düşən kimi düşmənə əsir,
Alıb libasını, qoydular yesir.
Onun geyiminə yetirib nəzər,
Padşah olduğunu yəqin etdilər.
Tələsik onlardan atlanıb biri
Xəbərdar etməyə getdi Cabiri.
Dedi: «Libasından görünür aşkar,
Sənə bir padşah etmişik şikar!»
Bu şad xəbəri ki, Cabir eşitdi,
Əyilib tanrıya ibadət etdi.
Dedi: «Yeməyini eyləməyin kəm,
Bağlayın hər iki gözünü möhkəm,
Qoy görə bilməsin, tutub qolunu
Aparın, sarayda həbs edin onu.
Gizlin-oğrun tutun bu işləri siz,
Desinlər şah itib xəbər-otərsiz.
Bir gözətçi qoyun dərhal üstünə,
Sonra xəbərini yetirin mənə.»
Tez əməl etdilər əmrə nökərlər,
Bir dar zirzəmiyə salındı Nodər.
Nə getdiyi yolu görə bildi şah,
Nə ordusu oldu bu işdən agah.

Nodərin səfəri bitincə belə,
Hələ yol gəlirdi Ne'man gəmiylə.
Sahilə çatmağa bir az qalmışdı,
Yepa yel güclənib, hava qarışdı.
Dalğalar baş vurdub asimanlara,
Buludlar ardına girdi aypara.
Ne'manın koləfi yaman dolaşdı,
Kədəri, qüssəsi başından aşdı.
İərən-pərən düşdü gəmilər tamam,
Boğuldu ordudan bir xeyli adam.
Doğrudur, Ne'manı incitdi dalğa,
Lakin sağ-salamat çıxdı qıraqa.
Süheylin gəmisi batan sularda
Yenə yelkən açdı o bədbəxt ata.
Yenə gözətçilər yetirib nəzər,
Əlüstü Cabirə xəbər verdilər.
Cabir qayığını o səmtə sürdü,
Sularda çoxunu boğulmuş gördü.
Diri qalanları tutdu suala,
Sevindirdi onu baş verən bəla.
Tez özü sükanın dalına keçdi,
Ədən sahilinə gəlib yetişdi.
Çıxartdı əvvəlcə o hökmədarı,
Sonra daşıtdırdı bütün malları.
Huşumu itirib qoşş etmişdi şah,
Bu son fəlakətdən deyildi agah.
Sarıyb cismini ağ bir kətəna,
Atdilar onu da başqa zindana.
Ayılınca onu aldı vahimə,
Bilmədi dərdini söyləsin kimə,
Cabirsə üz tutub gəmi əhlinə,

Onları ölümlə qorxutdu yenə.
Dedi: «Şirindirsə əgər can sizə,
Rədd olun buradan öz ölkənizə.
Bir də bu yerlərdə görərsəm sizi,
Bilin, sağ qoymaram heç birinizi.»
Gezləri qan-yaşlı, özləri xəstə,
Birtəhər qayıdib getdi o dəstə.
Nodərin qurudan çəkdiyi ordu
Bütün bu işlərdən xəbərdar oldu.
Çox götür-qoy edib fikirləşdilər:
«Başsız bir ordudan görünməz zəfər.»
Deyərək onlar da tapmadı çarə,
Baş kötüüb getdi hərə bir yerə.
Cabirin daha da kefi saz oldu,
Məclisi hər zaman boşaldı, doldu.
Ancaq yad edəndə əsir dilbəri,
Başından aşırı qəmi, kədəri.
Yeta bilmədikcə yar vüsələna,
İçdiyi gülkgn mey dönürdü qana.
Mehrsə dərdini unutsun deyə,
Hər gün baş vururdu nilufərliyə.
Göy libas geyirdi nilufər kimi,
Gözdən yaş tökürdü dənizlər kimi.
Ağlarkən özünü çox döydüyündən
Nilufər aćmışdı o nazikbədən.
Bu yaman bələdan golərək cana,
Son qoymaq istədi dərdə, hicrana.
Bir çarə gəzirdi, tapılmayırdı,
Geçələr ulduzu, ayı sayırdı.
Quyuda dustaq var-duymuşdu ağılı,
Əzab çəkmədədir, qolları bağlı.

Dedi: «Qurtararaq onu qəfəsdən,
Ağlayıb-sizlasam qarşısında mən,
Gizli dəndlərimdən olub xəbərdar,
Yəqin ki, Süheylə gedib çatdırar.
O isə halımı anlayar mənim,
Xilasım yolunda can qoyar mənim.»
İki kəniz qızla Mehr həmin gecə
Yashlı otağından çıxdı gizlincə.
Quyunun başına çatıb o afət
Dedi: «Ey zindanda çəkən əziyyət,
Mən də sənin kimi fəqirəm, fəqir,
Məi də sənin kimi düşmüşəm əsir.
İndi xilasına sə'y edib candan,
Səii qurtararsam bu dar zindandan,
Mən nə desəm qəbul edərsənmi, de?»
Hayana göndərsəm gedərsənmi, de?»
Süheyl quyuda edirdi fəryad,
Zəiflik qılımsıdı halını bərbad.
Bir yandan çəkirdi zindan zilləti,
Bir yandan da gözəl canan həsrəti.
Bu məhrəm sədani eşidən kimi
Titrətdi cismini ayrılıq qəmi.
Toxtaqlıq verərək sonra özünə,
Bela cavab verdi onun sözünə,
Dedi: «Ey xoşkəlam, bir məni dinlə,
Çansıza can verdin bu sözlərinlə.
Sən əger rəhm edib dadıma yetsən,
Çıxmaram dünyada heç bir sözündən
Əkər səndən yetsə mənim nicatim,
Yolunda peşkəşdir bütün həyatım!»
Mehr onun sözündən çox razı qaldı,

Zulfü-kəməndini quyuya saldı.
Süheyl hörük'lərdən yapışdı möhkəm,
Mehr ilə iki qız çəkdi həmən dəm.
Qaranlıq otağı saldılar onu,
Buxovdan açıldılar tez əl-qolunu.
Dustağı zəncirdən edincə azad,
Yeri öpüb dedi həmin pərizad
Öz doğma yurdunu, kim olduğunu,
Şahzadə Suheylə vurulduğunu.
Dəniz tufanını eylədi təsvir,
Başına gələn i danışdı bir-bir.
Dedi: «Çox çəkdisə baqaim fəlakət.
Cabirin əlində qaldım səlamət,»
Dedikcə dərdini o nazikbədən,
Dustaqlıq döñə-döñə getdi özündən.
Bitirib sözünü o nazlı dilbər,
Dedi: «Öldürəcək məni bu qəmlər.
Süheylimdən başqa bilirəm heç kəs
Məni əsarətdən qurtara bilməz.
Sən, ey yad ellərdə bəlalər çəkən,
Gəl, bu dəndlərimz dəva yetir sən.
İstəyim budur ki, mavi suları
Keçib yollanan Yəmənə sari.
Sonra da çöl keçib, dağlar aşasan,
Dərdimi Sühşylə tez damışasan.
Lakin bir sırrı sən görməkçin vzün,
Burda qalmalısan, iki gün, üç gün.
Gözünlə görərək bilesən yaqın,
Mənim bu sözümə olasan əmin:
O gündən ki, məni tapdı min bəla,
Cabirin zülmünə oldum mübtəla,

Sataşınca mənə gözü uzaqdan,
Tir kimi deşəndi yerə nakəhan.
Hüsnümü görməyi çox arzu etdi,
Hər mənə baxanda ürəyi getdi.
Sakit baxa bilmir hüsnümə bir dəm,
Ancaq usandırıb məni qüssə-qəm.
Süheyl eşidinçə sözünü Mehrin,
Oldu dərdli könlü bir azca təskin.
Tamam doğru sanıb onun sözünü,
Gizlədə bilmədi artıq özünü.
Ahı dirək oldu göyün tağına,
Düşdü dilberinin tez ayağına.
Ucadan qışqırıb, ürəyi getdi,
Mehr isə bu hala təəccüb etdi..
Əyilib əsirə baxanda dildar,
Süheyl olduğunu eylədi aşkar.
Ah çəkib ölütək yixıldı o da,
Çəkdiyi bu ahlar döndü buluda.
O qoşa kənizlər fəğan edərək
Gizlətdi onları ayla günəştək.
Gələndə özünə o şüx pərizad
Dedi: «Fitnə-fəsad açıbdır qanad.»
Süheyli bir evə göndərdi pünhan,
Günəş köç eyləyib qaraldı çahan.
Yastiğa baş qoyub yatanda ellər,
Süheyl də aylılıb durdu birtəhər.
Sarıldı iki yar çısmü can kimi,
Sərv ilə sarmaşıq sarmaşan kimi.
O nazəndə gülə sərv oldu mehman,
Neçə gün sarayda dolandı pünhan.
Tutaraq özünü bala, şərbətə,

Natəvan vüçudu gəldi qüvvətə.
Anladı, bildi ki, hərami Cabir
Olmamış Mehrinin vəslinə qadir.
Bir gün etmək üçün könlünü xəndan,
Cabir bağ içində gəzdiyi zaman
Çıxdı qarşısına Süheyl nagahan,
O qoş meydana girdi bu aslan.
Dedi: «İkidlilikdən deyildir ki, sən
Fitnəylə əlləri talan edəsən.
Xalqın gəmisini deşib məkrələ,
Suya qərq edəsən yaman fikirlə.
Birinin başından ağlı gedəndə,
Tutaraq salasan çismini bəndə.
Sən sübut etdinsə öz itliyini,
Mən sənə göstərrəm ikidliyimi!»
Deyib hücum çəkdi düşmənə sari,
heyrət lal etmişdi həmin qəddarı.
Cabir güləşməyə göstərinçə meyl,
Yıxdı rəqibini pəhləvan Süheyl.
Elə ki, Cabiri o sərdi yerə,
Tezə əl-qolunu saldı zəncirə,
Saldı yubanmadan dərin zindana...
Bu mə'lum deyilmi hər bir insana:
«Kim ki quyu qazar özkələr üçün
Özü o quyuya düşəçək bir gün.»
Süheylin bəxtinin doğdu uluzu,
Mehrə toy edib aldı o qızı.
Cabirin dövləti keçdi əlinə,
Nəsib oldu ona çoxlu xəzinə.
O yerdə yaşayan bütün rəyyət
Çavan padŞaha etdi itaət.

O toy maçlısında çosdu fərəhlər,
Səsləndi əllərdə zümrüd qədəhlər.
Fikirləşib dedi cavan hökmər:
«Cabir həbs etdiyi bütün dustaqlar
Gərəkdir bu saat edilsin azad,
Gəlib mey içsinlər, dolansınlar şad.»
Axtarıb gəzdilər bağçanı, bağı,
Kətirdilər ora iki dustağı.
Biri Nodər idi, o biri Ne'man,
Kim bu təsadüfü edərdi küman.
Burdakı şadlığı necə yazım mən,
Belə bir ustalıq gəlməz əlimdən.
O iki atamı, iki övladı
Vüsəlin kəməndi birdən bağladı.
Şadlıqdan ağlaşib, qucaqlaşdırılar,
Oturub hər yandan söhbət açdırılar.
Aydın oldu o gün bütün əhvalat,
Şükürər edərək hamı qaldı mat.
Verib taçlarını bu çavan şaha,
Çəkildi qocalar ibadətgaha.
Eşidinə bunu məmləkət tamam,
Başlandı hər yanda bir yeni bayram.
Fələyin kərdisi yoluna düşdü,
Süheyəl Mehri ilə belə görüşdü.
Mehrən gözəlliyyi aləmdə təkdi,
Nilufər çəmənə o bir bəzəkdi.
həmin rəngdə idi donu, göynəyi,
Bütün saray əqli bildi bu rə'yini:
Mavi rəng təb'inə xoş goldiyicün
Günəş o paltarda dolanır hər gün.
Pəri sıfətlilər, ay bənizlilər

Göy paltar geyəndə qəlbə xoş gələr.
Qızıldan olsa da günün yanağı,
O da çox xoşlayır mavi olmağı.
Mehman bitirincə bu əfsanəni
Açıdı pərdətutan mavi pərdəni.
Daş-qışlar saçıldı yaz yağışıtək,
Qonağın diləyi açdı gül-çiçək.
Dastan söyləyənə verib mükafat,
Bəhram göy sarayda uyudu rahat.

CÜMƏ AXŞAMI

BAHRAM ŞAH SƏNDƏLİ SARAYDA

Çümə axşamıydı. Qocaman fələk
Sürtmüsdü göylərə səndəli bir rəng.
Dönüb əsən külək sərin bir mehə,
Yaymışdı hər yana xoş bir rayihə.
Bu səndəl ətri ki, ərza saçıldı,
Geçənini tünd qara rəngi açıldı.
Əyninə geyərək səndəli paltar,
Səndəli qəsrinə getdi hökmədar,
Səndəl ağacından hazırlanın taxt
Üstündə əyləşdi şad, xürrəm, xoşbaxt.
Səndəl ətri saçan sərvi-xuraman
Qarşıladı şahı xeyli mehriban.
O bir parça səndəl atdı oçağa,
Yayıldı səndəlin ətri otağa.
Səndəli rəngində olan o qəsri
Tamam məst elədi o səndəl ətri.
Dolandı əllərdə gulkən qədəhlər,
Gecə xumarından qalmadı əsər.
Mey paylayan saqı İslədib hiylə,
Qarışdırılmış idi səndəli meyli.
Tamam yox olunca günün şüası,
Açıdı qanadını geçə qarğası.
O öz qanadını açdı mükəmməl,
Göydə ulduz-ulduz parladi səndzl.
Vaxtı yetişinçə, şahın sənəmi
Ayrıldı səndəli bir günəş kimil.
Yuxuya getməkçün şahi-zamanə,

İstədi dinləsin xoş bir əfsanə.
Tez hazır etdirilər başqa səyyahı,
O idi söhbətin, sözün allahi.
Dedilər: «Gəl otur, bir əfsanə de,
Dünya sirrlərindən bir nişanə de.»
Xeyir-dua verdi nağılıçı əvvəl,
Sanki nəfəsindən saçılıdı səndəl.
Dedi: «Nə qədər ki, yanır kəhkəşan,
Dolanır ulduzlar, dövr edir zaMan,
Göydən uça olsun məqamın sənin,
Ulduzlardan iti getsin köhlənin!»
Elə ki, qurtardı bu dürfəşanlıq,
Səyyah hekayətə başladı artıq.

ALTINÇI SƏYYAHIN HEKAYƏTİ

Belə nəql edirlər, ikicə nəfər
Məğribdən Məşriqə edirdi səfər.
Yol üstündə rastlaşıb o iki nəfər,
Biri digərinə oldu həmsəfər.
Müqbil adlanırdı onlardan biri,
Çox keçib getmişdi tozlu çölləri.
Müdbir adlanırdı o biri çavan,
Keçdiyi dənizdi, gördüyü tufan.
Doğruluq yolunu seçmişdi Müqbil,
Xeyirxahlıq edib gəzirdi el-el.
Müdbirdə yox idi düzlükden nişan,
Xalqa Ancaq ziyan dəyirdi ondan.
Kəlkə bir səhraya yetişdi onlar,
Ordan gen qaçırdı vaqif olanlar.

O çöldə gül-çiçək, hətta axar su,
Verirdi qətranla kükürd qoxusu.
Üfunat saçırdı daşı-torpağı,
Boğurdı insani buxarı-buğu.
Atəş deyirdilər bu yerdə yelə,
Kimə toxunurdu-Dönürdü külə.
Sonra həmin külü alovlu ruzgar
Toztək gəzdirirdi diyarbədiyar.
Orda yaşamaga yox idi imkan,
Kim qədəm bassayıdı verməliydi can.
Yanıb kül olmuşdu o çöl bürküdən.
Əbəs ad verməyib ora ad verən:
«Şeytan vadisi»ydi o yerin adı,
Vardı hər addımda bir cüt isbatı.
Çölün dəhşətindən tutmayıb xəbər,
Bir xeyli yol getdi o iki nəfər.
Çöldə görünmürdü bir həyat izi,
Doğrudan qorxuncu «Şeytan vadisi!»
Gördülər nə ucu, nə bucağı var,
Ancaq qöt etməyə verdilər qərar,
Dedilər: «hər dərdə edib təhəmməl,
Yollanaq, allaha edib təvakkül!»
Günəş artırınça hərarətini,
Müdbir zahir etdi xasiyyətini.
Gah deyinirdi ki: «havadırmı bu?
Allahın adına rəvadırmı bu?»
Gah da deyiridi ki: «Qüdrətli allah
Yarada bilməyib burda seyrangah.»
Ağzını açınça o xəbis, axmaq
Allaha e'tiraz edirdiancaq.
Elə ki, əl çəkdi pərvərdigardan,

Öz yol yoldaşına oxudu meydan,
Dedi: «Mənim kimə bir ağıllı kaş
Əsla olmayayıdı səninlə yoldaş!
Sənə rast gəldiyim o günə lə'nət!»
Ucbatından işim bəd gətirir, bəd!»
Müqbil kömək umub tanrıdan bu an
Dua eləyirdi ona durmadan.
Nəsihət etsə də yol yoldaşına,
Nəsihət kirmirdi onun başına.
Onlar çəkdisə də bir xeyli zillət,
Axır o səhrəni eylədilər qöt.
Gözdən itdisə də dəhşət səhrası,
Göründü qarşida dərd-qəm dəryası.
Müqbil dost əlindən gəlməşdi cana,
İstədi «əlvida» söyləsin ona.
Başından etməkçün həmin həmdəmi,
Dedi: «Gəlib çatdı ayrılıq dəmi.»
Yalvarıb-yaxardı Müdbir dostuna,
Peşman olduğunu bildirdi ona.
Axıtdı gözünün seltək yaşı,
Uzanıb torpağa döyüdü başını.
Elə üzrxahlıq etdi ki Müdbir,
Onun günahını əfv etdi Müqbil.
O nə etmişdisə çıxardı yaddan,
Bilmədi sözleri yalandır, yalan,
Gəlib yanaşdırılar onlar limana,
Gördülər gəmilər durub yan-yanı.
Gedən adamlardan alıb xəbəri,
Tapdılara Məşriqə gedən kəsləri.
Gəmi sahibinə yanaşib bir-bir,
Verdi yol haqqını Müqbillə Müdbir.

Gəmiçi onlara verdi bir qayıq,
Qayıq kiçik idi-iki adamlıq.
Həmin o qayığı bu iki nəfər
Dayanmış gəmiyə bənd elədilər.
Onlara bir xeyli adam qoşuldu,
Gəmi su üzündə uçan quş oldu.
Müdbir yağıdıraraq yenə də lə'nət,
Fələkdən, allahdan etdi şikayət.
Müqbilin qisməti səadət idi,
İş təsbeh ilə ibadət idi.
Qurtarmış olsa da onu xatadan,
Müdbir gileyliyi yenə xudadan.
Mindi söz atına, çapdıqça çapdı...
Birdən tufan qalxdı, firtına qopdu.
Çalxaladı suyu şiddetli ruzgar,
Düşdü vahiməyə bütün yolcular.
Müdbir hey deyirdi: «Böyük yaradan!
Görmürəm mən səndə məntiqdən nişan.
Cöldə susuzluqdan üzümüzün bizi,
Qətlgah eylədin indi dənizi.
O bundan yamandı, bu ondan yaman,
Buna çəşbaş qalır düşünən, qanan!»
Müdbirin ağızından çıxişa bu söz,
Daha bərk çalxanıb kükrədi dəniz.
Qovdu dağ dalğalar biri-birini,
Yel qırdı qayığın boz kəndirini.
Bu məl'un tufanın iti ruzgarı
Qovdu hər qayığı bir səmtə sarı.
Tufan nə'rə çəkdi, haray qopardı,
Yellər gəmini də alıb apardı.
Niçat tapanların sayı azdı, az,

Müqbil də, Müdbir də oldular xilas.
Onların davamsız, tək qayığı da
Zədələnmiş halda üzürdü suda.
Zədələnmiş görüb qayığı, dindi,
Müdbir özbaşına yenə deyindi.
Müqbil namazını yetirib sona,
Əl açıb yalvardı öz tanrısına.
Bir yandan üzürdü onu bu tufan,
Bir yandan dostunun etdiyi tügħyan.
Axır duasını eşidib tanrı,
Yatırtdı hay-haray salan ruzgari,
Sular sakitləşib dincəldi artıq,
Üzdü aram-aram o kiçik qayıq.
Müqbil göz gəzdirib mavi sulara,
Çox şükür eylədi pərvərdigara.
Elə bu məqamda, elə bu anda
Qaralan bir nöqtə gördü ümmənda.
O qədər çökəmdə, həmin qaraltı
Mavi asimanın rəngini aldı.
Sərin bir meh əsdi o qaraltidan,
O meh dirilikdən verirdi nişan.
Dəma ləpələrin nəfəsiymiş o,
İsa peyğəmbərin nəfəsiymiş o.
Səndəl qoxuyurdu o mehin ətri,
Bu əvəzsiz idi Müqbildən ötrü.
Minnətlə yad edib pərvərdigarı,
Sürdü qayığını o səmtə sarı.
Onun qayığını bəxt özü sürdü,
Müqbil qaraltımı yaxında gördü.
Səndəl ağaçımış o görünən şey,
Boyu ərşə qədər, yarpağı gömköy.

Gördü ki, gövdəsi nur yayır onun,
Yarpağı güzgütək parlayır onun.
Hər kəs bu güzgüyü salarsa nəzər,
Onda öz gələçək bəxtini görər.
Bu səndəl ağaçı öpür göyləri,
Kiçik bir adadır məskəni, yeri.
Gövdəsi dayaqdır sanki səmaya,
Səndəl rayihəsi çökübdür suya.
Kölgəsi düşübdür göy ləpələrə,
Ətri döndəribdir suyu ənbərə.
Bir parça torpağı dövrəleyib su,
O torpaqda bitib, boy atmışdı bu.
Vardı gövdəsində bir ovuc yeri,
Suyu elə bil ki, nur çotirləri.
Kölgədə qoyardı dürrü, almazı,
Civə kimi idi hər bir daması.
Tökülür dənizə şirilti ilə,
Ərimiş gümüşü parıltı ilə.
Bu kiçik torpaqda iki sitəmkar
Bir qədər dinçəlib rahat oldular.
Dincini alınca Müqbil xoşiqbal,
Ağac olan yerə yollandı dərhal.
Yoxlayıb ağacın kökünü sonra,
Qayığın ipini bağladı ora.
Ağac ovuğuna nəzər salanda,
Bir hovuz, bir də ki, daş gördü onda.
O daşın üstündə əzab çəgərək,
Kim isə yazılar eləmişdi hekk.
Müdbir də yanaşdı o fəvvarəyə,
Onun lap gözündən su içsin deyə.
Gördü daş üstündə yazılınları,

Gözəl bir xətt ilə qazılanları.
Yazılan sözləri oxuyub bir-bir,
Bildi bu məzmunu Müqbillə Müdbir:
«Kimin bu adaya dəysə ayağı,
Görə burda olan bu dəm-dəsgahı,
Bilsin ki, bu səndəl deyildir adı,
Bunda bir sehr var-bir gizli cadu.
Buraya gələn lər içsə bu sudan,
Fərqlənib seçilər əyri doğrudan.
Bu bulaq suyundan içən bir insan
Tezcə xilas olar susuzluğundan.
Düzkün adamdırsa sudan içən kəs
Bir ay yemək-içmək yadına düşməz.
Yalançı içərsə-üçcə gün ötər,
O yenə su istər, aqlıq hiss edər.
Bu çeşmə suyundan içən bir insan
Gətirsə dilinə əgər bir yalan,
Qəlbə qubar bağlar, ürayı partlar,
Köçünü dünyadan çəkər o murdar!
İçəndə-aclığını dəf edir bu su,
Çiməndə başqa hal alır, doğrusu.
Bu suya girincə yalan danışan,
Yanıb-pöşələnir, qalmır onda can.
Düzkün və xeyirxah çımersə onda,
Ölməzlik qazanar, bil ki, cahanda.
Burun-qulağını tutaraq bərk-bərk,
Gözünü yumaraq suya girəntək,
Bu suyun altında açsa gözünü,
Başqa bir aləmdə görər özünü...
Elə bir aləm ki, sözlə deyilməz,
İnanmaz gözünə ona baxan kəs.

Yadında saxlasın bunu hər insan:
Bir də cuma bilməz suya bir cuman.
Bura iki kərə girsə bir nəfər,
Cadudan bu suda qalmaz bir əsər.»
Müdbir oxuyunca bunu, odlandı,
Yeni bir eşq ilə alışdı, yandı.
İstədi doyunça içsin o sudan,
Yalan danışmasın bir də heç zaman.
Əl çəkə bilməzdi amma o bundan,
İşləmişdi onun qanına yalan.
Ancaq yaman acdı, susuzdu Müdbir,
And içdi: yalanı daha tərkidir,
Dedi: «Yalan desəm əgər bu gündən,
Ay allah, izimi sil yer üzündən!»
And içib çeşmənin suyundan içdi,
Həyatından keçdi, canından keçdi.
Müqbilsə əvvəlcə alıb dəstəməz,
İçdi o bulağın suyundan bir az.
Sehrli bulaqdan o içincə su,
Nə acliği qaldı, nə susuzluğu.
Yazılan sözləri almayıb saya,
Müdbir istədi ki, girsin o suya.
Soyunub bir anda bulağa girdi,
Su yandırıb, ona işkəncə verdi.
Müqbilsə belinə bağlayıb fitə,
Girdi həmin suya şükr edə-edə.
Bulaq bir dənizdi, Müqbil bir gəmi,
Diqqətlə baxırdı yaxın həmdəmi.
Gördü nə alışdı, nə bişdi Müqbil,
Sudakı əksinə qovuşdu Müqbil.
Suya baş vurunça Müqbil nə gördü,

Özünü başqa bir aləmdə gördü,
Gördü hovuzdakı su deyil, baldır,
Dirilik suyudur, ya ki, zülaldır.
Ləbələb doldurub hovuzu zülal,
Hovuz daşlarına verilib sıgal.
Elə bil, hər daşa mahir bir usta
Səndəli rəng verib qoyub üst-üstə.
Bir bağ o hovuzu alıb qoynuna,
Bağın ortasında bir hərəmxana...
Hovuzdan kənara qoymamış ayaq,
Onu qarşıladı neçə gülyanaq.
Gümüş topuqlular, qələm qaşlılar
Onun qulluğunda dayanmışdır.
Qurulanmaq üçün ipək parçadan
Qətfə gətirmişdi bir nazlı ceyran.
Əlində atlazdan tikili paltar
Hazır dayanmışdı başqa bir nigar.
Sualtı dünyasın pərizadları
Oldu yer oğlunun şux xidmətkarı.
Onun bədəninə fıtə tutdular,
Sürtüb bədənini tez qurutdular.
Xələt Geyirdilər sonra mehmana,
Səndəlin xoş ətri çökmüşdü ona.
Başka əmmamə qoydu bir pəri,
Yayıldı ətrafa şamama ətri.
Sonra da yapışıp onun qolundan
Səndəli saraya oldular rəvan.
Baxıb yol uzunu vara-dövlətə,
Müqbil birdən-birə düşdü heyrətə.
Yerlə əlaqəsi tamam kəsildi,
Özünü başqa bir aləmdə bildi.

Səndəli saraya olunça daxil,
Heyratdən özünü itirdi Müqbil.
Gördü göy tağıdır uca tağları,
Sanki tanrı idi onun me'marı.
Bu qəsrə yad idi dünyanın dərdi,
Könül şadlığından xəbər verirdi.
Döşəməsi səndəl, tavani səndəl,
Qapıları səndəl, eyvani səndəl.
Bir ətir duyular hər tərəfdə-xoş,
Az qalır insəni eləyə bihuş.
Qəsrin ortasında qurulub bir taxt,
Çavahirdir onun zinəti hər vaxt.
Onda qərar tutub bir cürə məxluq,
Çanlılar içində bərabəri yox.
Bilinmir o məxluq cisimdir, ruhdur,
Onun zərrə qədər nöqsanı yoxdur.
Aləmə nur yağır gözəlliyyindən,
Günəşdir, deyərdin, görsən əgər sən.
Fidana bənzəyən cisim - işıqdan,
Allah yaratmayıb onu palçıqdan.
Nur saçır günəşin şüası təki,
Əndamı-cənnətin tubası təki.
Cismi başdan-başa hüsн-lətafət,
Dünya əqli üçün yaranıb afət.
Dövrəyə alıbdır onu yüz pəri,
Qızların ulduza vardır bənzəri.
Bu türfə qızlara baxınca insan,
Heyranlıq ağlını aldı başından.
İtirib özünü, rəngi saraldı,
Yixılıb döşəmə üstündə qaldı.
Gəlib o gül üzlü, o sərv boylu,

Əlini Müqbilin başına qoydu.
Qız ona can, nəfəs gətirdi yenə,
O durub huşunu itirdi yenə.
Əhvalı gah fəna, gah da xoş oldu,
Gah özüne gəldi, gah bihuş oldu.
Vaxt ötüb getdikcə həmin pərizad
Müqibili heyratdən elədi azad.
Lütfüylə toxraqlıq verərək ona,
Su səpdi qəlbinin alovlarına.
Mehribanlıq edib o gözəl, bilin,
Ən yaxın munisi oldu Müqbilin.
Yüz çür nəvazışlə ona yanaşdı,
Eşq odu Müqbilin başından aşdı.
İtirdi bir anda səbri, qərarı,
Eşq aldı əlindən hər ixtiyarı.
Az qaldı bölgünə yüz yerə qəlbini,
Onu o dünyaya göndərə qəlbini.
« Ay üzlü qız yerdən qopardı onu,
Öz taxtına tərəf apardı onu.
Pəri qarşısında yer öpdü mehman,
Dil açdı, titrəyib həyəcanından:
« Manım nə haqqım var, ey gözəl nigar,
Tutum bu şahanə taxt üstədə qarar! »
Elə uca tutdu onu gülbəniz,
Sanki o ağadır, özü bir kəniz.
Elə məhrəm oldu ona gülbədən,
Bir əsər qalmadı qorxu-türküdən.
Əyleşdi taxtında ay üzlü dildar,
Müqbil də yanında oldu bərqərar.
Süfrə min naz ilə, ne'mətlə doldu,
O buna, bu ona baxıb kam aldı.

Elə ləzzətliydi o xörək, şərbət,
Deyərdin, behiştən golib bu ne'mət.
Yemək başlanandan keçdi bir qədər,
gəldi ortalığa büllur qədəhlər.
Naxış rəngbərəng bir məcməyidə
Gəldi o məclisə neçə cür badə.
Büllur qədəhlərin, çini kuzənin
Ətri səndəl ətri, naxış rəngin.
Qız öz qədəhindən bir qurtum uddu,
Sonra o qədəhi Müqbilçin tutdu.
Elə itirdi ki, özünü oğlan,
Nuş etdi şərabi son damlayaçan.
Hey dolub-boşaldı çamlara meylər,
Şadlıq eədasını tutmadı göylər.
Ela gücləndi ki, meyin tə'siri,
Qalmadı arada utanmaq yeri.
Görüb pərizadın xoş rəftarını,
Müqbil qeyb elədi ixtiyarını.
Saxlaya bilmədi xacə özünü,
Pəridən çəkməyib əsla gözünü,
Gizlədə bilmədi ehtirasını,
Açıqca bildirdi iltimasını.
Sualtı dünyamın şux məleykəsi
Divanə etmişdi bu gələn kəsi.
Əlini çəkmirdi əlindən onun,
Müqbil ehtirasdan olmuşdu məçnun.
Nə səbr qalmışdı onda, nə taqət,
Od-alov salmışdı cisminə şəhvət.
Ram edə bilməyib bu ehtirası,
Qəsri başdan-başa tutdu sədasi,
Dedi: «Ey qəlbimi ovlayan nigar,

Sən məndə qoymadın səbr, ixtiyar!
Rəhm edib dərdimin dəvasını ver,
Bu üzkün könlümün səfasını ver!
Eylə vüsələnla məni bəxtəvər!»
Lakin o üzü ay, gülüşü şəkər
Verdi cavabını bu minval ilə:
«Əzizim, özünü bir az al ələ!
Bilirsən, onsuz da çox içmişik biz,
Nə huşumuz qalıb, nə düşünəmiz.
Sabah düzəltdirrəm bir mey məclisi,
Şahanə bir şadlıq, bir toy məclisi.
Qayda-qanun ilə kəsdiririk kəbin,
Onda öz yerinə yetər mətləbin.
Hərəmin olaram halallıqla mən,
Haram yaxınlığı qov ürəyindən.
Bukünlük cilovla şəhvətinə sən,
Pozma bakirlik ismətini sən!»
Tə'sir eləmədi bu söz Müqbilə,
Pəriyə qulaq da asmadı belə.
Az qaldı qışqırıb qopara nalə,
Zorla cəhd etdi ki, yetsin vüsələ.
Saxlaya bilməyib şəhvət selini,
Örtülü bir yerə atdı əlini.
İstədi gövhəri keçirib ələ,
Birləşdirsin onu fil sümüyilə.
Qız dedi: «Özünü salma heç gücə,
Baş tutan deyildir vüsəl bu geçə.
Özünü saxlaya bilmirsənə heç,
Bu ayzlulərdən birisini seç,
Geçə keçib gedib, dan sökülnənçə
Sənin yarın olsun o ləbi qönçə.

Cismi bürüyən odun, atəşin
Qoy tapsın o pəri vəslilə təskin.»
Müqbil duydı: deyil tə'kidin yeri,
Boğdu ürəyində çosan hissələri.
Xəcalət çəgərək baş verən haldan,
Daha söz açmadı ona vüsaldan.
Pəri hiss etdi ki, razıdır mehman,
İki qız çağırdı qulluqçulardan.
Biri gülüzlüydü, biri aypara,
İşarət edinçə xanım onlara,
Baş əyib pəriyə itaat ilə,
Gedib yanaşdılardı tezçə Müqbilə.
Onlardan birilə kirib xəlvətə.
Müqbil məşğul oldu eyşə-işrətə.
O xəlvət otaqda na baş verdisə,
Mən açıq söyləyə bilmərəm sizə.
Mən bunu söyləyə bilərəm ançaq:
Gənc-qızmar günəşdi, qız-aydı parlaq.
Geçə bayrağını endirdi fələk,
Aldı zülmət geçə səndəli bir rəng.
Açıldı gözələri yuxudan göyün,
Oyandı çox uzaq üfüqlərdə gün.
Gün ilk şüasını yaydığı anda,
Müqbil də oyandı bulaq yanında.
Dünənki əhvalat yadına düşdü,
Fikirlər içində donub büzüsdü.
Gözünün öñündən keçdi o halət,
Çəkdi o halından xeyli xəcalət.
Səndəl koğuşuna girdi ki, təkrar,
Bəlkə əməl edə və'dinə dildar.
Girdi ki, pak suya çımub qüsl edə,

Bəlkə canındakı yorğunluq gedə.
O fitə bağlayıb belinə yenə,
Cumdu o hovuzun dərinliyinə.
Cumdu... Allah, allah, bu necə haldı,
Müqbil havadan düz asılı qaldı.
Gördü nə mö'cüzələr mö'cüzü vardır,
Nə saray, nə də ki hovuzu vardır.
Baxdı əvvəlkitək, gördüyü sayaq
Yenə də sür'ətlə axır gur bulaq.
Yenə baş vuraraq cumdu çeşməyə,
Dünənki əhvalat baş versin deyə.
Gördü əvvəlkitək axır gur bulaq,
Günəş də nur saçır parıldayaraq.
Düşündü: hər nə var yuyub axan su,
Sönüb taleyinin parlaq ulduzu.
O, zalim fələyi etdi məzəmmət,
Artdı ağrıları, elədi şiddet.
Qovrulub yanırkı bir ehtirasla,
Bizdən uzaq olsun bu yaman bəla:
Bir yandan başına gələn müsibət,
Bir yandan nanəcib bir həmsəyahət!
Nələr gəlməsdi onun başına
Söyləyə bilməzdi yol yoldaşına.
Yenə həmin daşa satəşdi gözü,
Oxudu orada yazılın sözü,
Fikir verməmişdi bu cümlələrə:
«Kim bu suya kirsə ikinci kərə,
Bir dözülməz derda olar gırıftar,
Dənizdə üzməklə ondan qurtarar.
Otursun o gərkəq qayığa dərhal,
Keçiksə, tərpənsə o bir az ehmal,

Ya bir div göstərər öz divanını,
 Ya dəniz nəhənki alar canımı!»
 Dedi: «Əl üzmişəm mən niyatımdan,
 Öləməyim yaxşıdır puç həyatımdan!»
 Sonra düşündü ki, fani olsa da,
 Yaşamaq yaxşıdır bu puç dünyada.
 O burdan tez getmək fikrinə düşdü,
 Səndəl ağacından qayığı açdı.
 Baxıb yol yoldaşı qəmli Müqbilə,
 İstədi dərdini öyrənib bili.
 Müqbildən eşidə bilmədi bir söz,
 Qayıq dalğaları yarıb keçdi tez.
 Yenə Müdbir oldu Müqbilə yoldaş,
 Belə yol yoldaşı olmayıaydı kaş!
 Allahdan umaraq nicati onlar,
 Var gücləri ilə çəkdilər avar.
 Müqbilin olmuşdu hali pərişan,
 Yaxıb-yandırırdı onu bu hiçran.
 Aşırıdı kədəri, qəmi başından,
 Müdbir göz çəkmirdi yol yoldaşından.
 Sorğuya tuturdu onu dəmbədəm,
 Müqbilsə susurdu üzəyində qəm.
 Deyirdi: «hələlik diləyindən keç,
 Yoxdur cavab üçün taqətim də heç.
 Sənə mən nə deyim, nə cavab verim?
 Özümün özümdən varmı xəbərim?
 Dərdim sənin üçün deyil maraqlı,
 Mən xacıl, san işa haqlısan, haqlı.
 Dalğınlığım sənə edirsə tə'sir,
 Buna səbəb mənəm, mənəm müqəssir.
 Verdiyim əzabı halal et mənə,

Dözmüsən neçə gün, səbr et, döz yenə.
 Əgər tale bizə deyilsə küsgün,
 Gedib yetişərik sahile bir gün.
 Ölüm yetişməsə əger, yaşaram,
 Öpüb əllərindən vidalaşaram.»
 Deyib bu sözləri tutdu başını,
 Axıtdı gözünün inci yaşını.
 Müdbir əhvalatla olub aşına,
 Dedi: «hava gəlib bunun başına.
 Çəsmədə div görüb, ya da ki pəri,
 Başına vurubdur onun əsəri.»
 Müdbir bu sözləri söyləyən kimi,
 Göründü qarşıda nəhənk bir gəmi.
 Onların dadına yetidi ruzgar,
 O böyük gəmiyə gəlib çatdırı.
 O da daxil oldu gəmiyə, bu da,
 Qərq olmaq qorxusu qaldı dəryada.
 Gördülər ölübdür gəmidə kim var,
 Dünya dərd-qəmindən xilas olublar.
 Sükənci özü də olmuşdu fəda,
 Sükənsiz gedirdi gəmi dəryada.
 Sağ qalan nə kiçik vardi, nə böyük,
 Səndəl ağaçydı gəmidəki yük.
 Belə deyirlər ki, Məşriqdə adil
 Bir hökmər varmış kövrək, rəhmdil.
 Bircə qızı varmış-mələkmiş, mələk,
 Məşriqdə yanırımsı bu qız günəştək.
 Şahin ürəyimin parasıymış o,
 Gözünün ağılymış, qarasıymış o.
 Tutulubmuş o qız baş ağrısına,
 Açı görünürmüş bu həyat ona.

Həkimlər nə qədər cəhd etsələr də,
Dərman tapılmırıñ bu ağır dərdə.
Səndəl ağaçından düzələn bina
Dərmandır deyiblər baş ağrısına.
Elə bunun üçün övladçanlı şah
Deyib: «Səndəli qəsr eləyin inşa.
Tavani göylərə çatan saraya
Yar-yaraşq versin səndəli əşya.
Qızım o sarayda tutarsa qərar,
Gedər başındakı bütün ağrılar!»
Eşidib dillərdə gəzən bu sözü,
Taçır tayfasının gülübdür gözü,
Səndəl almaq üçün gəmilər ə'lən
Hindistan tərəfə olublar rəvan.
Yaman qızışdırıb onlar alveri...
Gedən gəmilərdən, deyirlər, biri
Səndəllə yüklenib dönerkən dala
Böyük bir qəzaya olub mübtəla.
Gəmi gedib düşüb bir burulğana,
Çixa bilməyibdir ordan bir yana.
Tükənib ondakı azuqə bir gün,
Ölüblər gəmidə olanlar bütün.
Axırda bir külək əsib nagahan
Çıxarıb gəmini o burulğandan.
Girinca gəmiyə o iki səyyah,
Müqbil fəğan edib çəkdi dərin ah.
Tutmuşdu gəmini onun fəğanı,
Hicran atəşində yanırı canı.
Ölən adamları kötürbür bir-bir
Atırı dalğalar qoynuna Müdbir.
Dedi: «Ölənlərin mallarıyla bir

Gəmi də mənimdir, yük də mənimdir.
Nə qədər Müqbilin gəlir ah-zarı,
Mən də hesablarım dövləti, vari.»
Bu zaman qarşıda gördü sahili,
Gəmini yönəltdi ora tə'cili.
Sahil yararlıdı gəmilər üçün,
Ora yan alırı səyyahlar hər gün.
Gəzməyə çıxmışdı bu gün yerli şah,
Edirdi dənizə-suya tamaşa.
Görünçə gəmini şah əmr elədi:
«Ordan tez bir adam çağırın!-dedi.-
Gəlib bəyan etsin qoy hökmərə
Gəmi hardan gəlib, yollanır hara?»
Gördülər gəmidə var iki nəfər,
Biri şad görünür, biri mükəddər,
Elə ki, fərmani Müdbir eşitdi,
Dərhal hökmədarın yanına getdi.
Yer öpub padşaha tə'zim eylədi,
Fikrini öyrənib, belə söylədi:
«Bir taçı babayam, işim ticarət,
Çəkdim bu sefərdə xeyli xəsarət.
Düşdü burulğana gəmim qəfildən,
İtirdim gəmimdə olanları mən.
Oldu son mənzilim sizin bu sahil,
Sağ qalan bir mənəm, bir qulun Müqbil.»
Müdbir ki, caladı yalana yalan,
Göründü canında şışlər nagahan,
Ağladı, zarıldı yaşı töküdü gözü,
Ürəyi partlayıb, getdi nəfəsi.
Şahi bu əhvalat heyrətə saldı,
Bu hal görmədiyi qəribə haldı.

Müqbili gətirdi sonra yanına,
Ürəyi açıldı baxınca ona.
Nökərlər itirmək üçün izini
Gizlətdi Müdbirin çənəzəsini.
Müdbirə verdiyi sualı təkrar
Müqbilən soruşdu böyük hökmər.
Səfərdə başına gələni bir-bir
Başdan ayağan söylədi Müqbil.
Şah dedi: «Gəmi də, yükü də onun,
Hər nə var Müqbilə təslim olunsun!»
Müqbilin dilindən çıxan hər gəlam,
Padşah inandı ki, doğrudur tamam.
Dedi: «Ey dilinə yalan gəlməyən,
Layiqsən ən böyük mükafata sən!
Doğru danışmağın xoş gəldi biza,
Fərəh bəxs eylədi ürəyimizə.
Susma, dilə məndən nə diləyin var!»
Müqbil təşəkkürlər eləyib izhar,,
Dedi: «Ey qüdrətli, əzəmətli şah,
Qədrini göylərə ucaltsın allah!
Haqqı ibadətdir mənim diləyim,
Xalqa səadətdir mənim diləyim!»
Bu nacib xisləti, bu təbiəti
Şah Müqbildən görüb, artı heyrəti.
Zahiri görkəmi, incə raftarı
Elə cəzb etdi ki, o hökməri,
Qulluq təklif etdi sarayda ona,
Müqbil da razılıq verdi sultana.
İşində olmadı onun kəm-kəsir,
Axırda yüksəlib oldu bir vəzir.
Xidmətdə ucaldı, ucaldı başı,

Qonmuşdu çıynınə səadət quşu.
O şah istədi ki, qızını versin,
Onu oğulluğa qəbul eyləsin.
Üzrxahlıq edib Müqbil şahına,
Bildirdi fikrini xeyirxahına:
«Məni yandırıbdır başqa bir atəş,
Ona bütmü deyim, yoxsa ay, günəş.
O mənim əqlimi alıb əlimdən,
Ömürlük o ayın əsiriyəm mən!»
Çox dedi, şah məhəl qoymadı ona,
Vurdu bu sözləri qulaq ardına.
Baxmayıb qəlbini saran kədərə,
Verdi öz qızını Müqbilə ərə.
Açıb xəzinənin ağzını gen-gen,
Bir toy düzəltdi ki, mat qaldı görən.
Geydirdi Müqbilə səndəli paltar,
Çünki bu paltardan xoşlanırdı yar.
Canımı hər şeydən uça tutan qız
Səndəli əşyani sevirdi yalnız.
Qovuşdurmaq üçün yar ilə vəslə
Apardılar onu səndəli qəsrə.
Müqbil qəsrə baxıb sarsıldı dərhal,
Saray o sarayı, calal o calal.
Qapı o qapıyı, tavan o tavan,
Taxt həmin taxt idi, canan o canan!
Bu sənəm almışdı bu canı ondan,
Rahatlığı ondan, cahani ondan.
Heyrətdən canını bürüdü odalar,
Bu od varlığını etdi tarımar.
Bir haray qoparıb yixıldı yerə,
Az qaldı biryolluq burda can verə.

O gah bihuş olur, gah ayılırdı,
Ayılınca yenə haray salırı.
Səndəlin xoş ətri ayıldib onu,
Qaytarıldı geri itən huşunu.
Ayılıb görünçə yarın gözünü,
Ahışan görürdü sənən gözünü,
Başından aşırı yenə naləsi,
Cismində qalmırdı can nişanəsi.
Görüb Müqbilini dərdli, məlalli,
Ürəkdən açıdı o ay camallı.
Mehrini artırıb ona anbaan,
Vüsala çatdırıb etdi kamiran.
Müqbilin çisminə gəldi yeni can
Sevgili cananın yaxınlığından.
Lakin heyvət onu eləmişdi lal,
Bir gün sordu ondan o yar, gülcəmal:
«Sənin bu susmağın, bu davranışın
Deyir ki, çox bəla çəkibdir başın.
Mən bilo bilmirəm niyə böyləsən,
Nolar səbəbini açıb söyləsən?» ,
Doğru danışmağa alışmış oğlan
Başına gələni danışdı başdan.
Danışdı artırıb-əksiltmədən o,
Adadan, səndəldən gur çeşmədən o,
Vəsf etdi çeşmədə gördükklərini,
Səndəli sarayı, gözəl pərimi...
Baxıb güle-gülə sevdiyi afət
Danışdı Müqbilə xoş bir hekayət.
Dedi: «Xoş yaradıb məni yaradan,
Etmişdir hüsnumə dünyani heyran.
Hüsnumün tərifi düşüb dillərə,

Yayılıb şöhrəti uzaq ellərə.
Cin şahi bir kərə baxmaqla mənə
İtirib əqlini oldu divanə.
Çinlər bu sarayı elədi məskən,
Sarsıldım onların səs-küylərindən,
Axırda əqlimi itirdim tamam,
Mahir həkimləri topladı atam.
Onlar şəfəm üçün çox çalışıdilar,
Axır əcinnələr dağlılışdilar.
Yenə hərdən qanad sədəsi gəlir,
Qulağıma çinin nidası gəlir.
Görürəm mən onun qorxunç gözünü,
Eşidirəm onun «Pəri!» sözünü,
Belə deyirlər ki, məni görəni
O çin hökmərə olmuşdur dəli.
Çinlər toxtaq verib öz şahlarına,
Dənizdə bir ada etmişlər bina.
Saray uçaldıblar, qabağında bağ,
Bir səndəl ağaçı, bir büllur bulaq.
Rəssam bir taxt çəkib orda şahanə,
Üstdə qız yaradıb-bənzəyir mənə.
Rəssam firçasının yaratdıqları
Olub çin şahının bir xilaskarı.
Sənin gördüyü də, əzizim, gözüm,
Mənim surətimdir, deyiləm özüm.
Önçə heykəlimə baxıb vuruldun,
İndi də özümü götürüb, yar oldun!»
Eşidib bu sözü, sevindi Müqbil,
Bu söz tilsimləri elədi zail.
Səndəli sarayda oldu kamiran,
Məhəbbət oxudu yar baxışından.

Səndəl-həyat şövqü, can nəş'əsidir,
Səndəl-məhəbbətin rayihəsidir.
Səndəl ətri ilə nəfəs alan kəs
Səndirləyib gəzər, dik gəzə bilməz!»
Sona çatdırınca səyyah sözünü,
Xumarlatdı yuxu şahın gözünü.
Səndəli sarayda yatdı hökmədar,
Səndəl ətri yaydı ətrafa bahar.

CÜMƏ

BƏHRAM ŞAH KAFURİ SARAYDA

Cümə gőy tağına lap səhər erkən
Ağimtil rəng çekdi dan sökültürkən.
Ataraq ağızına hey qovurğatək
Uddu ulduzları hoqqabaz fələk.
Getdikcə səmanın rəngi açıldı,
Sübhün nəfəsindən alov saçıldı.
Göyün paltaryuyan qızı sa'y ilə
Yudu sübh donunu gün sabuniłə.
Ağ libas geyinib şah, günəş kimi
Nuruna qərq etdi bütün aləmi.
Keçdiyi yollara nur saç-a-saca,
Kafuri qəsrinə getdi birbaşa.
Gülər üz göstərib çin füsünkari
Dərhal qarşıladı o şəhriyarı.
Fil sümüyündəndi əyləşdiyi taxt,
Əyləşdi yanında o qız da xoşbaxt.
Yenə kef məçlisи başlandı bu gün,
Ağ paltar geymişdi qonaqlar bütün.
Yenə gül yanaqlı bir gözəl pəri
Şərabla doldurdu ağ qadəhləri.
Qadəhlər fəğfuri, qadəhlər kaşı,
Onları bəzəmiş bir çin nəqqası.
Qırub vaxtinadək şah içdi badə,
İçdi hər günkündən xeyli ziyadə.
Elə ki, yox oldu günəşin nuru,
Elə ki, ay gəydən səpdi kafuru,
Yenə Bəhram Gurun yuxusu gəldi,

Ona ağ qəsrə yataq düzəldi.
Qonaqlar içində vardı bir nəfər,
Qəribdi, hər sözü bir dürüү gövhər.
Sözdən dəmət hördü, çələnk toxudu,
Önçə Bəhram Gura dua oxudu:
«Qoca çərx qorusun bu barigahı!
Qəsrin yer üzünün olsun pənahı!»
Qurtarış duamı o gövhər kani,
Danışdı bildiyi bir macəranı.

YEDDİNCİ SƏYYAHIN HEKAYƏTİ

Dünyanı çox gəzib, çox görmüşəm mən,
Birini danışım gördükərimdən.
Xarəzm elidir məskənim mənim,
Doğma yurdum mənim, vətənim mənim.
Soruşsan işimi, sənətimi sən,
Deyərəm saz çalmaq gəlir əlimdən.
Musiqi elmində dairələrdən
Elə xəbərdaram-deyərsən əhsən.
Bu uça sənətdə, inan ki, heç kəs
Mənimlə bəhs edib, yarışa bilməz.
Məndən tə'lim alır elim, elatım,
Ustadlar ustadı çağrılır adım.
Bir gün xoş bir xəbər tutdu hər yerni:
Bizim yurda gelir bir çin taciri.
Yanında gözel bir kənizi vardi,
Həmi o kənizin qulu olardı.
Saya gələn deyil xacənin vari,
Saymaqla qurtaran deyil onları.
Xacə varlısa da, kəmin pərizad

Hüsntüylə varlıdır ondan neçə qat.
Hüsnnündən əlavə o gözəl afət
Çəng ilə, səs ilə qazanıb şöhrət,
Guya onun çəngi, onun xoş səsi
Dərhal ovsunlayır eşidən kəsi.
Bu xəbər ağızdan-ağıza düşdü,
Nəhayət xacə də gəlib yetişdi.
Yoxlamaq qəsdilə bu deyiləni
Şəhər qarşıladı çindən gələni.
Gördülər düz deyib arif adamlar:
Xacə dindar imiş, olduqça dindar-
Gördülər çox-çoxdur onda səxavət,
Edir gecə-gündüz haqqqa ibadət.
İbadət edəndə ilahisine,
Gördülər, bənzəyir nur haləsinə,
Pərdə dalındakı o mahtaban da,
Xacədən qalmazdı şərafda, şanda.
Xacə bir dənizin olsa gövhəri,
Huri nəslindəndi o gözəl pəri.
Xacənin ümməntək genişdi əli,
İncitək tutmuşdu həmin gözəli.
Bulud arxasında gəzen günəştək
Rübəndi üzündən çəkmirdi mələk.
Kafurtək ağ idi rübəndi, özü.
Pünhandı ağ bulud içərə gün üzü.
Əyninə geydiyi nə varsa ağdı,
Yerda qalan rəngdən o qız uzaqdı.
Har gün iki kərə-səhər və axşam
Nəğmə oxuyardı həmin güləndam.
Kökləyib pərdədə o öz çəngini,
Həmavaz edərdi xoş ahəngini.

Elə kök üstündə oxuyur o şux,
 DİNLEYƏN adamı tərk eləyir ruh.
 Onun yaşadığı evin yanından
 Adamlar çəkilib getmir heç zaman,
 İçəri buraxmir amma kimsəni,
 Hələ açan yoxdur o ağ pərdəni.
 Elə gün olmur ki, orda bir insan
 Həyəcan içində tapşırmassis can.
 Coxunu taqətdən salib o mahni,
 Coxunun canını alib o mahni.
 Onda səs də gözəl, ahəng də xoşdur,
 O səsi dinləyib ölmək də xoşdur.
 O huri çənkini kökləyən zaman,
 Salırkı Xarəzmi tabü tavandan.
 O müğənni qızda olan məharət
 Elin şahına da çatdı nəhayət.
 Qəsrə çağırmağı qət elədikcə,
 Kəsdi qabığını hörmətli xacə.
 Şah verdi geydiyi libasa təgəyir,
 Dedi: «Məhəbbətdə nə şah, nə fəqir!»
 Başqa adamlara qarışdı dərhal,
 Nəgməkar onu da elədi bıhal.
 Artdı müğənnini görmək həvəsi,
 Sahdan güclü çıxdı bir qız nafəsi.
 Sahin gönderdiyi neçə şux sonəm
 Gedib müğənniyələ oldular həmdəm.
 İşlədi bə'zisi bir kəniz kimi,
 Yanaşdı bə'zisi bir ənis kimi.
 Qızlar golub şaha ərz etdi bir-bir:
 «Özü nəgməsindən daha gözəldir!»
 Şah sevda oduna alışdı, yandı,

Onun vüsəlini həsrətlə andı.
 İstədi yaxından görsün hüsнü,
 Görsün o aləmə nur saçan günü.
 Məhəbbət əqlini əlindən aldı,
 Axırda araya elçi də saldı.
 İstədi alaraq o pərizadı
 Möhtərəm xacənin olsun övladı.
 Amma ki, vermədi bu bir nəticə.
 Şaha belə cavab göndərdi xacə:
 «Sənin bu təklifin, ey əlahəzrət,
 Mənimtək bir qula verir şərafət.
 Sən qara torpağı göyə ucaltdan,
 Zərrəylə günüşi bərabər tutdu.
 Elə bir nəsildən deyiləm ki mən,
 Uçala mövqeyim yerdən göyəcən.
 Madam ki, sən fikir vermirən buna,
 Nə fayda, bəxt mənə etmir etina.
 Ma'lumun olsun ki, ey söhrətli şah,
 Bu sənəm nigahdan eləyir ikrəh.
 Ona hüsən-camat bəxş eləyən haqq
 Ailə qurmaqdən salıbdır uzaq,
 Qəti qərar verib bu işdə o şah...
 Neçə hökm verir, versin indi şah...»
 Bu cavab sanma ki, faidə verdi,
 Gah hədə gəldi şah, gah və'də verdi.
 Hay-haray salaraq, qopartdı şivən,
 Xacəsə dönmədi öz dediyindən.
 Şah gördü məhəbbət güclüdür ondan,
 Qalib çıxa bilməz bu imtahanadan.
 Gördü yaman qara geçəcək günü
 Tez işə salmasa şahlıq hökmünü.

Şahı şəhvət hissi etdi bıqərar,
Kinini, zülmünü eylədi aşkar:
«Gedin hüzuruma gətirin, dedi,
Qətbləri tovlayan həmin afəti!»
Əməl eylədilər əmrə o saat,
Qəsrə gətirildi həmin pərizad.
Düşürüldü yerə orda aycamal,
Şahı aldadırıdı amma xam xəyal.
Yollandı qız olan otağa sari,
Duyub məramını, Çiçil dildarı
Qolları üstüna aldı çəngini,
Uçaltdı nəğmənin xoş ahəngini.
Nəğmə də, simlər də bir kökdə dindi,
Hər vurğu, elə bil, türəkdə dindi.
Hökmdar eşitçək nəğməni gəndən,
Huşunu itirib getdi özündən.
Kimin qulağına gedib çatdı bu,
Apardı o şəxsi bir şirin yuxu.
Hamını nəğmənin salıb sehrinə,
Yollandı nəğməkar öz evlərinə.
Oyanınca saray, ayılınca şah,
Qızın getdiyindən oldular agah.
Yenə əmr etdi ki, həmin dilbəri
Gedib saray əqli qayıtsın geri.
Gedib gətirdilər qızı dübara,
Qız yenə toxundu cadu simlərə,
Məhəbbət əsiri şah döñə-döñə
İstədi qovuşa öz sevdiyinə,
Ancaq yetişmədi bu məramına,
Hər dəfə qələbə çaldı qız ona.
Axırda peşiman olub bu haldan,

Büsbüütün əlini üzdü vüsalдан,
Xacənin yanına yollandı bir gün,
Yollandı xacədən üzr istəməkçün.
Onun şərəfinə məçlis düzəltdi,
Ata adlandırib ehtiram etdi.
Pərdə qarşısında dayanaraq şah,
Dedi: «Əfv et məni, işlədim günah!»
Adı şah olsa da o yer üzündə,
Bir heçdi nəğməkar qızın gözündə.
Dedi: «Sənsən mənim başımda taçım,
Bu gündən olursan qızım, ya bacım!»
Qız onun sözündə sezmədi hiylə,
Baxdı hökmərdərə övlad gözüylə.
Hədələr, qorxular ötüşən təkin
Oldu gül-çiçəkli diyarda sakin.
Xacə bağ almışdı-cənnətə bənzər,
İçində var idi tağlı qəsrlər.
Namaz qılmaq üçün, ibadət üçün
Gizli bir hücrəsi vardi o mülküն.
Dümağ paltar geyən o mahi-taban
Orda ibadətə məşğuldular hər an.
Əynində varsa da ağ sahər donu,
Qanlı göz yaşları boğurdu onu.
Bilinmir o kimdən ümid gözləyir,
Dua edə-edə kimi səsləyir.
Gözləyir o nəyin, kimin yolunu,
Bir insan öyrənə bilməyir bunu.
Sübə olunça yenə nəğmə deyir o,
Nəğməylə bəxtindən dad eləyir o.
Hiçrandan dad edən dili qəmlidir,
Çənkinin mizrabı, teli qəmlidir.

Axır dinləyənin inçi yaşları,
Ağladır o hətta qəlbidaşları.
Geçəli-gündüzlü o nazikbədən
Bir an qalan deyil ibadətindən.
Geçəli-gündüzlü yaş tökənlərin
İçindən çıxmayı şahı o yerin.
Elə ki, çəngini çalır o gözəl,
Padşah bihuş olur hamidən əvvəl.
Belə bir qonağı tutaraq uca,
Onun hörmətini saxlayır qoca.
Durur qulluğunda lətfət ilə,
Ötürür saraya şərafət ilə.
Qəsri önungəki bunca izdiham
Xacəni alverdən ayırib tamam.
Məndim ürəklərin orda həmdəmi,
Məshurdum oxuyan, həm çalan kimi.
Məclislərdə sazla keçirdi günüm,
Bir şirin avazla keçirdi günüm.
Batdı adım-sanım gələn o qızla,
Ondakı o çənkələ, şirin avazla.
Gəlib çatdı mənə onun sorağı,
Çəkdi ürəyimə dağ üstəndən dağı.
El-oba get-gedə məni unutdu,
Füsunkar nağməli o qızı tutdu.
İltifat görmədim mən camaatdan,
Ürəyim sıxıldı, bezdim həyatdan.
Xilas olmaq üçün üzüntülərdən
Tapdim öz dərdimin çarəsini mən.
Götürüb bir yiğin kafuru uddum,
Odlu ürəyimi tamam soyutdum.
Ömürlük itirdim kişiliyimi,

Getdim qızı deyim öz gileyimi.
Xacə də, pəri də görünürdü şad,
Məni yarı yolda götürdü fəryad.
Sarsıldı xacəni məndəki əhval,
Sarsıldı onuntek o hurimisal,
Məndən soruştular: «Nədir bu fəryad?
Kimdir həyatını eləyən bərbad?»
Dedim: «Sizdən gördüm bu zülmü, sizdən,
Gördüm bu atadan, bir də bu qızdan!»
Dedilər: «Əl atma belə böhtana,
Zülm edən deyilik biz bir insana.
Bəlkə yanılırsan, bəlkə çəsirsan,
Bizi başqaşıyla qarışdırırsan?»
Dedim: «Yanılmırıam, qulaq verin bir,
Mən edim başıma gələni təsvir.
Ya insafla baxın doğru sözümə,
Ya da iftiraçı deyin üzümə.»
Dedilər: «Dərdini aç, danış bizo.»
Mən dua eləyib başladım sözə.
Danışdım onlara ərzi-halımı,
Öz böyük dərdimi, öz məlalımı.
Güldü ham o qoca, həm də ayüzlü,
Bildilər dediyim doğrudu, düzdü.
Elə ki, sözlerim çatdı axıra.
Könül istiyimi dedim onlara,
Dedim ki: «İstərəm həyatım boyu
Doğma evim bilim mən bu sarayı.
Çalıb-oxumaqdır çün mənim peşəm,
Başqa heç bir sənət öyrənməmişəm.
Xoşavaz pərilə istərəm hər an,
Hər zaman yanaşı sürüm güzəran.

Mən o çaldığı çənk həvəsindəyəm,
Dastanlar dinləmək həvəsindəyəm.
Ondan dərs almağa çoxdur həvəsim,
Mində bir olsa da, bəsimdir, bəsim.
Nuh kimi çox uzun yaşasam da mən,
Doymaram o qızın nəğmələrindən.
Əgər yeməyimi verərsə xacə,
Pəriyə, həm ona qulam ölüncə.
Gözünüzə açız görünəm də mən,
Yoxdur bu sən'əti mənimtək bilən.
Bütün xanəndələr, sazəndələr də
Böyük ustad bilir məni hər yerdə.
Musiqi sən'əti əflatunları
Məndən aşağıdır, deyil yuxarv!
Çalıb-oxumaqda olsa da usta,
Cadugər sehri var lakin bu qızda;
Kim görüb nəğməkar oxuyan zaman
Gah ölə, gah da ki, dirilə insan?
O qız göstərinçə bu möcüzəni
Sənət meydانında xar etdi məni.»
Sözlərim onlara əsər eylədi,
Mənə üz tutaraq xacə söylədi:
«Sən bizə ömürlük əgar yar olsan,
Saz çalıb, söz deyən bir həmkar olsan,
Geçər güzəranın həyatın gözəl,
Ancaq bir məsələ törədir əngəl,
O sərvü gürlüxə naməhrəm ikən,
Neçə xidmatində dura bilərsən?»
Dedim: «Bilibunu, özümü qəsdən
Məhrum eləmişəm mən kişilikdən.
Elə ki, qələbə çaldi qız mənə,

Mən özüm özümü saldım bu günə.
Məğlub olduğumu qöt edən kimi
Ömürlük məhv etdim kişiliyimi.
Kafurdan o qədər atdim ki, o gün,
Kişilik hissimi itirdim bütün.
Artıq çəlb eləmir gözəllər məni,
Mənə çox görməyin bu ağ pərdəni.
Qoy Kafur adlanan qulunuz heç vaxt
Kafuri pərdədən düşməsin iraq!»
Onlar yoxlayaraq mən binəvani,
Gördülər sözümün yoxdur yalani.
Bilib öyrənincə bu həqiqəti,
Mənə göstərdilər dostluq hörməti.
Xidmətim xoş geldi hər ikisinə,
Oldu ikisi də lütfkar mənə.
Pərdə arxasında qızıyla həmdərd,
O yanda xacəylə oldum həmsöhbət.
Bizim qəlbimizi musiqi, sənət
Möhkəm eləmişdi bir-birinə bənd.
O qız nəğmə deyib şurə gələn də
Heyranlıq hissələri çoşurdu məndə.
Nəğməylə dediyi hər söz, hər şə'r,
Görürdüm, ayrlıq, hiçran səsidir.
Görürdüm xəlvətə çəkilib o qız
Gözünün yaşını tökü aramsız,
Elə ki, başından aşırı qəmi,
Onun mən olurdum yaxın həmdəmi.
Olsayıqlıbində gizli bir malal,
Suallar verirdi mənə aycamal.
Mən də bildiyimdən verirdim cavab,
Cəhd eləyirdim ki, çəkməsin əzab.

Gecəyariyadək söhbət edərək
Qoymurdum darıxa nazənin mələk.
Gecələr yuxusu qaçanda bə'zən
Deyirdi: «Nağıl de, qulaq asım mən.»
Ayrılıq haqqında danışılonda
Dolurdu gözləri onun bir anda.
Onun axıtdığı o inçə yaşlar
Mənə bir sərr açıb, etdi xəbərdar.
Bildim ki, kiminsə vurğunudur o,
Bir gizli sevginin məhzunudur o.
Didirdi qəlbini hiçran xəncəri,
Odur ki qəmliydi təranələri.
Nəğməyə hopmasa gizli məlali,
Artar iztirabi, gəzər havalı.
Onun əhvalından hali olunca,
Sırrını açmağı elədim rica.
O oz nağməsini kəsirdi hərdən,
Mən söhbət açırdım xeyir ya şərdən,
Sirri dedirtməkçün ona mən, düzü,
Uzaqdan başlardım söhbəti, sözü.
Gördüm, gətirmişəm onu mən yola,
Təşəbbübər atını çapmir dördnala.
Dedim: «Ey sərvəqədd, ey mahi-taban,
Tanrı şad eləsin könlünü hər an.
Qəlbin qayğılardan çox iraq olsun,
Əhvalın hər zaman yaxşıraq olsun!
Haqqım çatsa səndən edərdim sual...
O «Soruş» deyinçə, başladım derhal:
«Nə vaxtdan qapının olmuşam qulu,
Gün kimi öptürəm keçdiyin yolu.
Çoxdan izləyirəm sənin halını,

Həm xoş anlarını, həm məlalını.
Mənim ürəyimə damıb ki, düzü,
Səni açmadığın bir kədər üzür.
Səbəbsə birinin məhəbbətidir,
Bəlkə bu ah-fəğan yar həsrətidir?
Belə zənn edirəm, sən əbəs yerə
Dərdini tökmürsən bu nəğmələrə.
Qataraq başını təranə ilə,
Fəryad qoparırsan bəhanə ilə.
Hər nəğmə sənin öz dərdi-sərindir.
Nəğməylə boşalan kədərlərindir.
O gizli dərdimi sən mənə, gəl, aç,
Bəlkə də ona mən tapdım bir əlac.
Lap xatircəm ol ki, ömrüm uzunu,
Gizli sırrım kimi saxlaram onu.»
Eşidib sözümüz o hüsnü ə'la,
Verdi cavabımı mənim bu yolla:
«Dediyyin doğrudur, yalan yox onda,
Doğruluqdan yaxşı nə var cahanda?
Dərdli olmağımı düz tapmisan sən,
Ancaq sabəbbini soruşma məndən.
Ariflər bilməyir bunu məsləhət,
Bu sırrı sormağa etmə sən da cəhd.
Sənə bilməyinin faydası yoxdur,
Ancaq mənim üçün ziyani çoxdur.
Bir dərəd ki, dərmanı çox qəhət ola,
Çətin ki, danışsam mənfəət ola.
Bir də bu suali tekrar etmə sən!..
Birini intixab et iki şeydən:
Ya mənə verdiyin sorğunu tərk et,
Ya öyrən sırrimi, sonra da çıx get!

Elə get, bu yerdə tozun qalmasın,
Nə dağda, nə düzdə izin qalmasın!
Qızın təklifindən mən qorxdum yaman,
Elə bil canıma qəsd etdi şeytan.
Neçə gün dolandım şəhəri qəmkin,
Heç yerdə tapmadım təsəlli, təskin.
Canıma vəlvələ saldı bu fikir,
Əqlimi başından aldı bu fikir.
Tükəndi büsbütün səbrü qərarım,
Özümədə olmadı öz ixtiyarım.
Xəlvət bir guşəyə çəkilib yenə,
Dualar oxudum allaha, dinə.
Başımdan çıxmadı bu fikir mənim,
İstədim o sirri mütləq öyrənim.
Usandım bu iki yol ayrıçından,
Axırı təvəqqə elədim ondan:
«Məndə hər istəyə son verib bu sərr,
Dəli-divanəyə döndərib bu sərr.
Başına gələni de, eşidim mən,
Sonra hara desən, çıxıb gedim mən.»
Dedi: «Qəribədir sənin bu sözün,
Bəlayə salırsan özünü özün.
And iç ki, bu sirri öyrəninçə sən
Dərhal bu şəhəri tərk edəçəksən.»
Neçə buyurmuşdu o gözəl afət,
Mən o cür and içib, etdim o cür əhd.
Elə ki, qalmadı bir şübhə yeri,
Başına gələni danışdı parı:
«Sən məni qəmzədə xəyal elədin,
Sırrımı bilməkçün sual elədin.
Başdan başlamasam hekayətimi,

Yaxşı qavramazsan vəziyyətimi.
Bil ki, çin mülküdür doğma diyarım,
O yerlə bağlıdır görpə çağlarırm.
Kədərdən, qüssədən, qayğıdan azad,
Orda bəxtiyarça sürükən həyat,
İki xan vuruşdu biri-birilə,
Mən də əsir düşüb oldum bir kölə.
Uşaqkən alındım hərəmxanaya,
Satıldım sonra da mən bu xacəyə.
O məni gün kimi tutdu çox əziz,
Hər halda kənizdim, adı bir kəniz.
Oğuldan və qızdan məhrumdu xacə,
«Övladımsa» dedi, məni görünçə,
Mə'lum oldu-ləhçəm məlahətlidir,
Səsimin ahəngi təravətlidir.
Həm aydın deyirəm şə'ri, həm qəşənk,
Ruhları oxşayır mən çaldığım çənk.
Musiqi işində mahir olanlar,
Tə'lim sahəsində ad-san alanlar
Bizim barigaha də'vət olundu,
İkram göstərildi, hörmət olundu.
Neçə ay ötmüşdü bundan, neçə il,
Kamala çatdırıldı məni bu təhsil.
Səsimin tə'rifi cahani tutdu,
Çəngimin sədasi səmanı tutdu.
O qədər təkamül etdi sənətim,
Elə bir mövqeyə yetdi sənətim,
Eşidib adımı aləm töküldü,
Nəgməmlə aqladı, nəgməmlə güldü.
İstədiyim zaman yatan ayıldı,
İstədiyim zaman yuxuya daldi.

Mən hələ demirəm gözəlliyimi,
Tə'rifim tutmuşdu bütün aləmi.
Bütün el-obaya yetişdi xəbər,
Cavana, qocaya yetişdi xəbər:
Xacənin evində şux bir nəğməkar
Hamını eşqinə eləyib düçar.
Sərf edib malımı, pulunu bol-bol,
Hər kəs istədi ki, ona olsun qul.
Simü-zər çay kimi, sel kimi axdı,
Qəsrinəzə daş-qas yağışı yağıdı.
Satın almaq üçün xacədən məni,
Hər tacir gen açdı pul kisəsini,
Günlər ötüşdükcə, gördü xacə də
Artır müştərinin sayı get-gedə,
Gördü müştəridir bütün Çin mənə,
Qaldırdı qiyməti o gündən-günə.
Qudratlı bir rəssam vardır ki, Çində,
Adı əzbər olub ellər içinde.
Tapılmaz beləsi, gəzsən aləmi,
O gizlincə çəkib mənim şəklimi,
Uzaq bir ölkəyə salıb yolunu,
Bir şahlar şahına göstərib onu.
Na qadər ki, şah var bu yer üzündə
Bəndəymiş o şahın önündə, bəndə.
O mənim şəklimi görünçə birdən
Qeyb etmiş əqlini-huşunu sərdən.
Demiş: «İtirmədən bir saat, bir an
Elçilər qoy Çinə olsunlar ravan.
Nəyin bahasına olursa-olsun,
Gedənlər kənizi mənimçün alsın!»
Mənə müştəriyi Cinin xaqanı,

Ancaq bəyənmədi şahənşah onu.
Xacənin istəyi-məzaçı ilə,
Çinin neçə illik xəracı ilə
Məni satın alıb yola düşdülər,
Yolları sür'ətlə ötüb-keçdilər.
Şaha yetirdilər nəhayət məni,
Dürr doğma dəryada tapdı yerini.
Bütün elçilərə şah ən'am verdi,
Axı, məni şaha onlar yetirdi.
Şah öz otağında yer verdi mənə,
Qərq oldum çıçayın, gülün ətrinə.
Məndən ayrılanla bir saat, bir an
Qaranlıq görürdü çahanı sultan.
Ömürdən istəyi camalımlı idı,
Həmişə umduğu vüsələm idı.
Keçirdi günümüz ovda-şikarda,
İşrət məclisində, ya laləzarda.
Səyirdib atını düzədə, çəməndə,
Salırdı ahunu, guru kəməndə.
Şahənşah atını nə vaxt çapardı,
Şikar etmək üçün bir gur tapardı.
Edərdi o guru qanına qəltan,
Yer lalə açardı gurun qanından.
Çəkilərdi gurun ətindən kabab,
Gələrdi ortaya lalərəng şrab.
İstər barigahda, istər çəməndə,
İstər dincələndə, istər gəzəndə,
Qəlbimin aramı yox idi mənsiz,
Səhəri, axşamı yox idi mənsiz.
Mənsiz yetişməzdikama, məramama,
Mənsiz uzatmazdı əlini çama.

Qüvvədən düşürdü qolları mənsiz,
 Bir addım getmirdi yolları mənsiz.
 Elə ki, nəgməni dinləyirdi o,
 Ürəkdən ah çəkib inləyirdi o,
 Getsə bağça-bağça, yanında məndim,
 Gəlinçə otağa, yanında məndim.
 Gözdən qoymayırdı camalımı o,
 Arzulardı hər an vüsəlimi o.
 Bir sözlə, ağızının ləzzəti məndim,
 Ömrünün mə'nesi, məqsədi məndim.
 İş gəlib o yərə çatdı bir zaman
 Kəsdi ümidi əhali şahdan.
 Şah eli-obanı tamam unutdu,
 Gecəli-gündüzlü tək məni tutdu.
 Görüb bu istəyi, duyub bu hissi,
 Oldum mən də onun bir divanəsi.
 Vəslini istəyib dururdum hər an,
 Darixirdim əgər ayrılsam ondan.
 Mən də eşq oduna yanırdım, o da,
 Bu od yandırırdı asimanı da.
 Sahin böyük eşqi, böyük qayğısı
 Tamam azdırımdı məni, doğrusu.
 Olsam da taleyi dönük bir kəniz,
 Cox vaxt danışığım olurdu yersiz.
 Şahı hüzurumda bir qul görəndə,
 Azaldı nəvazış duyğusu məndə.
 Danışdım ağızma gələn sözləri,
 Cəfəng söhbətləri, çərən sözləri.
 Bir gün şah ovlaqda şikar edərkən
 Yenə də yanında hazır idim mən.
 Şərab tə'sirindən sərxoşdu sultan,

Məni məst etmişdi lovğalıq yaman.
 Şah birdən qarşıda bir ahu gördü,
 Dərhal öz yayını ona çevirdi.
 Dedi: «Ona tərəf qoy at sürüm mən,
 Harasından desən, ordan vurum mən».
 Dedim: «Elə nişan al ki, sən onu,
 Bir oxla birləşdir iki qolunu.
 Sonra da sən ona yaxınlaşmadan,
 Üzsün xirtdəyini aldığın peykan.»
 O mahir kamandar eşidib bunu
 Birləşdirdi ovun iki qolunu.
 Bitişdirən kimi iki qolunu,
 «Ya allah!» söyləyib üzdü boynunu.
 Şah o gün göstərdi elə bir hünər,
 Mislini heç zaman görməyib bəşər.
 Mənim borcum idi ona can demək,
 Sərrast nişanını tə'rif eləmək.
 Halbüki əqlimi itirək mən,
 Yenə əl çəkmədim çərənləməkdən.
 Ədalətlə hökm versəydi sultan,
 Gərək asılıydım dar ağacından;
 Doğratsayıdı belə, bu cəza yenə
 Cəfəng sözüm üçün az idi mənə.
 Ancaq e'damımı buyurmadı şah,
 Qəzəb qılınımı siyirmədi şah.
 Əlimi-qolumu sarıtdırıb o,
 Bir düzə atdırıb bəndlili-buxovlu.
 Dedi: «Qoy bu düzə yaşasın yalqız,
 Ac, susuz qalaraq, ölsün adamsız!»
 Sonra da şəhərə tərəf tutdu üz.
 Ötdü iki gecə, iki də gündüz,

Mənə «qızım» deyən mehribai xacə,
 Demə, xatırlayır məni bir gecə.
 «Gedim, görüm» deyə düzəlir yola,
 Axır gəlib çatır bizim mahala.
 Qürurum başıma açanda xata,
 Demə, iki mənzil kəsibmiş atam.
 Şahin qəzəbinə gəldiyim günlər
 Xacə Çin mülkündən edirmiş səfər.
 Atıldığım yerdən bir az o yana,
 Sürükən atını O saymazvana,
 Nədənsə ürgərək at birdən çəşir,
 Əvvəlkı yoluñan aralı düşür.
 Yoldan azmış görür atını xacə,
 Biyabana sürür atını xacə.
 Sən demə, o zaman, o gecə vaxtı
 Onu mənə təref çəkirmiş baxtı.
 Elə ki, at mənə lap yaxın golir,
 Xacənin gözünü yuxu lap dəlir.
 Bir az yatmaq üçün düşür, o atdan,
 Göz açanda görür işiqdir çahan.
 Görür ki, özündən yüz addım kənar
 Adama oxşayan bir qaraltı var.
 Salınib kişitək buxova-bəndə,
 Elə bil ki, düşüb cismi kəməndə.
 «İnsandırımö görən? O sarğı nədir?
 Ağlı başındadır, ya divanədir?»
 Bilməkçün bu işin əsrarını o,
 O tarafə salır güzərini o.
 Çatanda görür bir sərvi-çəməndi,
 Öz saçı olubdur onun kəməndi.
 Bağlanıb zülfünün kəməndi ilə,

Uzanıb səhrada bu bəndi ilə.
 Əlini uzadır-bilsin bu sırrı:
 Sarınan ölüdür, yoxsa ki, diri?
 Tələsik sarğını açdığı zaman
 Görür qalmayıbdır sıfətində qan.
 Görür müşkin saçı oxşayır mənə,
 Alnı, gözü-qası oxşayır mənə.
 Görür mənimkidir o solğun camal,
 Üzündəki çökək, üzündəki xal.
 Xacə anlamayırlı məstdir, ayiqdır,
 Bilmir yuxudadır, yoxsa oyaqdır.
 Heyrətdən tutulub dili, olur lal,
 Başında dolanır cürbəcür xəyal.
 Heyrat içindəydi xaca bayaqdan,
 Görür ki, bir karvan golir uzaqdan.
 Demə o, karvanla ora gələnlər
 Mənim dostlarımış, bir də nökərlər.
 Onlar görüb məni əl-qolu bağlı,
 Çoxunun başından çıxıbdır ağlı.
 Cıraraq üzünü dad eləyən kim,
 Göz yaşı axıdib növhə deyən kim...
 Xacə gözlərini zilləyib mənə,
 Heyrətdən olubmuş dəli-divanə.
 Ağıyla, növhəylə çəkib qəmimi,
 Saxlayıb yasımı və matəmimi.
 Düşünür: «Kim məni bu hala salıb?
 Ömrümün günəşini niyə qaralıb?»
 Çavab tapmayaraq heç bir suala,
 Yuyundurub məni göz yaşlarıyla,
 Atlazdan, ipəkdən biçdirir kəfən,
 Kafur da səmdirir kəfənə üstdən.

Boynuma biçilən o kəfən boyu,
 Həm ənbər səpirlər, həm də gül suyu.
 Cismim ölü kimi düşübmüş tabdan,
 Dirçəlir ənbərlə həmin gülabdan.
 Qızlar dərhal düşüb ayaqlarına,
 Tez gülab sürtürlər yanaqlarına.,
 Mən elə bu zaman açıb gözümü,
 Söylədim onlara olan sözümü:
 «Bəla qaynağıdır bu səhra, bu düz,
 Gəlin bu yerlərdən uzaqlaşaq tez!»
 Xacə sözlərimi anlaya bildi,
 Əmrilə qafılə yola düzəldi.
 Dindi zinqrovlar o boş sahədə,
 Mənə yer verdilər bir kəçəvədə.
 Ağzıma gah şərbət damızdırıdilar,
 Gah ənbər iyələdib, gülab vurdular.
 Yol getdik iki gün-gecə və gündüz,
 Çanım dirçəlməyə başladı sözsüz.
 Karvan bir çəmənə gəlib yetişdi,
 Xacə bir bulağın yanında düşdü.
 Əmr etdi otluqda çadır quruldu,
 Elə bəzədilər-Şahanə oldu.
 Mənimcün ucaldı yaraşıqlı taxt,
 Uzandım üstündə mən rahat-rahat.
 Yanıma golərək xacə oturdu,
 Başına goləni birbəbir sordu.
 Nə ki, yada düşdü-danişdim ona,
 Nə ki, baş vermişdi-danişdim ona.
 Dediym sözlərdən qurudu qaldı,
 Bir anlıq başını aşağı saldı.
 Elə ki, danişdim ona halımı,

Mən də ona verdim öz sualımı.
 O da öz halını elədi bəyan,
 Bir söz əskiltmədən ya artırmadan.
 Ürək-dirək verib xacə hey mənə,
 Min şükür elədi haq kərəminə.
 O günü dincəlib rahatlanıca,
 Ertəsi üz tutub soruşdu qoça:
 «Dedin, mə'lum oldu mənə əhvalın,
 De görüm, bəs indi nədir xəyalın?»
 Dedim: «Kənizinə qəzəblənib şah,
 Xəbərsiz deyildir bu işdən allah.
 Şikayətim yoxdur çəkdiklərimdən,
 Daha pis cəzzaya layiq idim mən.
 Qəzəbli könlünü şah sakit etdi,
 O məni öldürdü, tanrı diriltdi.
 Mərd-ölü yaiına qılıncla girməz,
 Bir kərə ölmüşü bir də diriltməz.
 Geydirdiniz mənə siz bir ağ kəfən,
 İstəyim budur ki, bu kəfənlə mən
 Gedəm şah qəsrinə, öpəm əlindən,
 E'tiraf eləyim günahımı mən,
 Deyəm: «O günah ki, edib bu kəniz,
 Layiqdir öltümə, şəksiz-şübhəsiz.
 Əql ilə hərəkət elədi sultan,
 Mənim ölümümə vermədi fərman.
 Mənə yeni həyat bəxş edib xuda,
 Vermək istəyirəm şaha onu da!
 Ölüm hökmü versə, çox xoşdur mənə,
 Əgər bağışlasa, quluyam yenə.
 Günahkar olsam da, odur pənahım,
 Həm nicat yerimdər, həm səcdəgahım.

E'tiraf eləsəm olan günahı,
 Gümanam budur ki, o şahlar şahı
 Suçlu kənizini əfv edəsidir,
 Qəlbinin kinini ləğv edəsidir.»
 Deyib sözlərimi mən bitirinçə
 Fəryad qopararaq söylədi xacə:
 Dedi: «Bu nə sözdür, danışın, aman!
 Bəlkə də çıxıbdır ağlın başından!
 Nədir bu düşüncə, nədir bu kəlam,
 Yoxsa həyatından doyubsan tamam?
 Şah ki, bir söz üçün axıdır al qan,
 Yenəmi olasan sən ona qurban?
 Şah ki var, şö'lədir, od parçasıdır,
 Kim yaxın gedərsə, yandırısdır.
 Şah ilə yaxınılıq əbəsdir, əbəs,
 Geç-tez ölüsidir yaxın gedən kəs.
 Şah ki qəzəbləndi ,uzaq ol, uzaq,
 Bil ki, şah qəzəbi ocaqdır, ocaq!
 Məsləhət budur ki, ondan uzaq dur,
 Sahdan uzaq olan dərddən uzaqdır.
 Əgər padhaşın soyusa hirsı,
 İnan ki, sorağı tutacaq ərzi,
 Biza da çatacaq onun sorağı
 Ki, nahaq incidib sən gülyanağı...
 Hami biliçk ki, adil hökmran
 Olubdur verdiyi o hökmə peşman.
 Gəlib çatsa bizə belə bir soraq,
 Sənə çatın olmaz qasra qayıtməq.
 Hələ tərsliyində edirsə israr,
 Məsləhət budur: qaç, canını qurtar.»
 Xacə sözlərini qurtardı haman,

Yaxşı məsləhətdi, deyildi yaman,
 Xacənin qərarı qəbul edildi,
 Hami köç etməyi məsləhət bildi.
 Madam çox uzaqdır bu yerə Xarəzm,
 Dedik qafiləmiz ora etsin əzm.
 Şahdan ayrı düşdüm bu minvalla mən,
 Hicranı məsləhət bildim ölümdən.
 Təsəlli verməyin deyildir yeri,
 Hicran da ölümdür-deyiləm dırı.
 Fərqim yoxdu mənim bu cənəzədən,
 Odur ki, layiqdir geydiyim kəfən.
 Madam ki, həsrətəm yarın vəslinə,
 Geydiyim bu kəfən yaraşır mənə.
 Cismim pozulmasın deyə, bir qədər
 Dostlar kəfənimə kafur səpiblər.
 Üstüma o qədər kafur tögülmüş
 Kəfənim elə bil olubdur gümüş.
 Axır ki, Xarəzmə çatdı dəstəmiz,
 Yurd salası olduq bu şəhərdə biz.
 Sən mənə yaxın da, uzaq da olsan,
 Yaxşı xəbərdarsan indi halımdan.
 Yerli şah hüsnümən oldu vurğunu,
 Mən yalan danışıb, rədd etdim onu.
 Elə zənn etmə ki, şiltaqlığımdan
 Mən onu rədd edib, söylədim yalan.
 Bu rədd cavabının səbəbi birdir-
 O da Sevgilimə sədaqətimdir.»
 Bu qəmli dastanı eşidərk mən,
 Əbədi ayrıldım o gülüzlüdən.
 O vaxtdan bir yerdə tutmayıb qərar,
 Gəzib dolanıram diyarbədiyər.

Oldum müsafiri mən neçə qəsrin,
Heç kəsə açmadım bu sırrı lakin.
Sən mənə göstərib ehtiram, hörmət,
Buyurdun ki: «Danış xoş bir hekayət!»
Düşündüm: yeridir bu hadisənin,
Həm də kafuridir sarayın sənin.
Bu rəng o dilbəri saldı tez yada,
Kafuri geyimi xoşlayır o da.
Kafuri larçadan kəfən geyir o,
Kəfəni kafurla etirleyir o.
Kafuri kəfəndə məhv olur o ay,
Halbüki layiqdir ona bu saray!»
Səyyah danışdıqça hekayətini,
Şah dərhal tamıd öz afətinə.
Huşu dönə-dönə getdi və gəldi,
Yüz dəfə səssizcə öldü-dirildi.
Gah nurlandı gözü, gah da qaraldı,
Bu söhbətlər onu min hala saldı.
Özünü saxlayıb bağırmadı şah,
Qorxdu şhvalatı anlaya səyyah,
Qorxdu söhbətini yarımqıq kəsə,
Girə aralığa başqa hadisə.
Səyyah qurtarınca hekayəsini,
Şah göyə qaldırdı öz naləsini.
Töküb göz yaşını, səyyahı quodu,
Ruhunun bülbüllü bir anda uçdu.
Şad olub səyyahın bu xoş sözündən,
Sevinib hökmədar getdi özündən.

DİLARAMIN BƏHRAM SARAYINA QAYITMASI

Elə ki, o geçə Bəhram nagahan
Yarın xəbər tutdu sağ qalmağından,
Boğazına biçaq çəkilən ovtek
Özünə gəlmədi gecə sübhədək.
Yandı eşq oduna quru ot kimi,
Səbirsizlik oldu yaxın həmdəmi.
İztirab içində ah-ialə qıldı,
Gah qopdu yerindən, gah da yıxıldı.
Qərar tapsa idi, deyərdi: «Mehman,
Bir də təkrar elə söhbəti başdan!»
İş-i-əhvalatı tez bilmək oldu,
Gah ölmək, gah da ki, dirilmək oldu.
Gah onu canından edirdi hiçran,
Gah vüsal ümidi bəxş edirdi can.
Bir sözlə, o axşam sabaha qədər
Bəhram nələr çəkdi hicrandan, nələr!.
Bəhram şah o qədər dirildi-öldü
Ki, səhər axırda üzünə güldü.
Sübhün galini ki, erkən oyandı,
Günəş nəfəsindən od alıb yandı.
Şah bir an tapmadı yerində aram,
Düsdü ürəyinə vəslili-Dilarəm.
İstədi o yana eyləsin səfər,
Xarəzm diyarına eyləsin səfər.
Dövlət adamları mane oldular,
Dedilər: «Bir qədər səbr et, hökmədar!
Səfər sənin üçün çətindir, çətin,
Hiçrandan pozulub çünki səhhətin.
Düzdür, canüzəndir ayrılıq-fəraq,
Amma çox uzaqdır bu yol, çox uzaq.

Bu yolda azalmaz, artar möhnətin,
Daha ağır hala düşər səhhətin.»
Elə ki, xəbəri aldı həkimlər,
Yer öpüb səcdələr qıldı həkimlər.
Dedilər: «Şahımız, budur məsləhət,
Görürük güclüdür səndə məhəbbət.
Ancaq yadına sal bir an dağları,
Sarsılan deyildir dağın vüqarı.
Tərpənən deyildir dağlar yerindən,
Dağlar məhşər günü qopar yerindən.
Neçə gün səbrini elə al, ey şah,
Dağ təmkinli olub burda qal, ey şah!»
Onların sözünü Bəhrəm eşitdi,
Getməyə elçilər müəyyən etdi.
Hər biri sür'ətdə fələkdən iti,
Mələkdi hər kəsin amma xisləti.
İki məktub verdi şah bir elçiyo:
Biri Dilarama, bir Xacəya.
Xacəya-dil-agız, hörmət məktubu,
Dilarama-sevgi, minnət məktubu.
Xacəya yazdı ki: «Eşitmışık biz,
Xarəzm ölkəsidir indi yeriniz.
Xeyli fərəhləndik biz bu xəbərdən,
Çöyüldü bəndimiz azi yüz yerdən.
Yazdığını bu məktub sənət çatinca,
Bura gəlmənizi edirəm rica.
Yuxuya bizimtək qataraq haram,
Gelin, gecə-gündüz tapmadan aram!»
Ürəkdən sevdiyi nazənin gülə
Qanlı göz yaşıyla yazdı şah belə:
«Sənsiz könlüm mənim qan ağlayır, qan!

Olur qanlı yaşım gözümüzden rəvan.
Gəl, gəl! Qurban olsun sənə bu canım!
Gəlməsən boynunda qalacaq qanım.
Hicran kədərilə alma canımı,
Fırqət xəncərilə tökmə qanımı.
Hiçran qılıncını qəlbimə vurma,
Məndən uzaq durub, uzaq oturma.
Gəl, ya günəş kimi, ya qəmər kimi,
Bəmbəyaz libaslı pərilər kimi.
Olsam da yanında əliqanlı mən,
Ayrılıq oxunu gəl çək sinəmdən.
Bir bax, kəfənimi geydim əynimə,
Məğlub qılıncımı saldım ciyinimə.
Özüm gəlməsəm də hüzuruna mən,
İşıqlanmasa da gözüm üzündən,
Ela zənn etmə ki, kamiranam mən,
Yox, zəif düşmüşəm, natəvanam mən.
Ayrılığın məni zəif salıbdır,
Məndən can qalmayıb, cəsəd qalıbdır.
Ötmür boğazımdan bircə udum su,
Sanıram su deyil, öz qanımdı bu.
Səndən ayrılanı tavansızam, gəl,
Səbrsiz-qərsəsiz və cansızam, gəl!
Ölmüşəm-çismimdə həyatım ol sən,
Düşmüşəm-qolum ol, qanadım ol sən!
Gəl, bir az yubansan, bir az geciksən,
Bil ki, həsrətinlə məhv olaram mən!»
Xarəzm şahına əmr etdi ki: «Sən
Xalqdan topladığın bol verkilərdən
Xacəya yol xərci verib, sal yola,
Söylə, yubanmadan qayıtsın dala!»

Məktubları alıb qasidlər o an
Yel kimi Xarəzmə oldular rəvan.
Xacənin bağına tərəf getdilər,
Şahin məktubunu təqdim etdilər.
Xacə alıb onu tez səcdə qıldı,
Ay da şah yazdıığı məktubu aldı.
Şah xətti gözüne sataşan zaman
Xacənin sevinci aşdı başından.
Dilarəm alımcı şah naməsini,
Günəş özü öpdü onun üzünü.
Xarəzm şahı ki, naməni gördü,
Xacəni çağırıb əmri yetirdi.
Sonra xəzinədar gəldi yanına,
Yola pul verməyi buyurdu ona.
Səfər tədarikü qurtaran zaman,
Yola deyə-gülə yollandı karvan.
Geçəli-gündüzlü yol getdi oilar,
Dedilər: «Gözləyir bizi hökmər.»
Karvan bir mənzillik yerə yetişdi,
Şah hiylə işlətmək fikrinə düşdü
Elə ki, axşamdan keçdi bir qədər,
Yuxuya qərq oldu qəsrəkilər.
Minib köhlən atı yel kimi getdi,
Canan çadırına sübh erkən yetdi.
Yolcular çəkmişdi yolda əziyyət,
Burda dinçəlməyi etmişdilər qət.
Alaqaranlıqlı hələ, doğrusu,
Örtmüsdü gözləri sübhün yuxusu.
Hələ çadırlarda şamlar yanındı,
Nərgizin gözləri xumarlanırdı.
Bir çınar bitmişdi çeşmə başında,

Adam yerləşordı gen koğuşunda.
İldirim düşərək həmin çinara
Açmışdı köksündə belə bir yara,
Atını bağlayıb şah möhkəm daşa,
Özü də sığndı həmin koğuşa.
Koğuşdan çadırı baxıb hökmər,
Gördü ki, ordadır o gözəl nigar.
Coşdu fərəh hissi o şəhriyarda,
Bəxtindən yuxudan oyandı yar da.
Yataqdan sıçrayıb qalxdı o afət,
Əvvəlcə allaha etdi ibadət.
Təşəkkür eləyib pərvərdigara,
Çənkini kötüüb köklədi sonra.
Söykənib çinara o gözəl pəri
Oxudu məhəbbət təranələri.
Hiçran nalsəsiydi bu təranələr,
Üsyən nalsəsiydi bu təranələr.
Çinardan ayrılib sonra o dildar,
Çəşmə kənarında oldu bərqərar.
Şah yazan naməni zümzümə etdi,
Ondan təzə-təzə nəğmə düzəltdi.
Oxuyub hər sözü nalə çəkirdi,
Gözündən yaş tökmür, al qan tökürdü,
Şahın da qanlı yaş axdı gözündən,
Davam gətirməyib getdi özündən.
Qatıb göz yaşını qüssəyə, dərdə,
O belə deyirdi bu nəğmələrdə:
«Ah, bu yol nə çətin, nə uzaq oldu,
Həsrətim sinəmdə yanar dağ oldu!
Bəsdir, boğazima yiğilib canım,
Daha dərd çəkməyə yoxdur imkanım.

Ömürdən əlimi üzmüşəm tamam,
 Möhnet dənizində tutmuşam aram.
 Söylə, ey rəhmsiz, divanə fələk,
 Mənə qismətdirmən o şahı görmək?
 Nə olar, sozümü çatdır sən ona,
 Sürtüm üz-gözümü ayaqlarına!
 Vəslini istərəm-odur dərmənim,
 Vəslindən başqa şey istəmir canım!»
 Bu qəm nəğməsini şah ki, eşitdi,
 Cırıb yaxasını, yüz para etdi.
 Nəfəsindən qopan ah alovları
 Yandırıcı çinarı, yaxdı çinarı.
 Oda səcdə edən atəşpərəsttək
 Döşəndi torpağa huşu gedərək.
 Yaman dərdə saldı pərini bu hal,
 Heyrətlər içində o da qaldı lal.
 İnci danələri səpdi gözündən,
 Ayağından öpüb, getdi özündən.
 Yerə üzüqoylu düşdü asiman,
 Günəş öpdü onun ayaqlarından.
 Qara torpaq üstə düşdü yaranan,
 Günəş də onunla endi səmadan.
 Allahın kölgəsi düzə yayıldı,
 Müqəddəs kölgəyə gün səcdə qıldı.
 Nə ondan səs çıxır, nə bundan səda,
 O da xəbərsizdi özündən, bu da.
 Axır hicran bitib, yetişdi vüsal,
 Allah, Allah! Görün nə haldir bu hal!
 Onlar bihal idi hicran axşamı,
 Vüsal səhərində tapdilar kamı.
 Ağ paltarlı səhər çekəndə nəfəs,

Özündə deyildi onlardan heç kəs.
 Elə ki, artırdı səhər kafuru,
 Büründü aləmi günəşin nuru.
 Yuxudan oyandi bütün yolcular,
 Bihuşlar başına tez cəm oldular.
 Xacə görən kimi iki bihuşu,
 Bildi ki, onların dönüb bəxt quşu.
 Əmr etdi: «Tez burda kərdək düzəldin,
 Sonra da onları tək qoyub, gedin!»
 Kafuri rəngdəydi kərdək də hətta,
 Girdi ayla günəş ağ bulud altda.
 Ayılınca pəri, bir də hökmədar,
 Bilmədim nə deyib, nə danışdilar.
 Nəinki bir adam, hətta külək də,
 Nəfəs çəkəmmədi o ağ gərdəkdə.
 Bəhram vəslə çatıb kamin alınca,
 Vəziri, vəkili gəldi dalınca.
 Fərəhi, nəş'esi artı get-gedə,
 Sevindi bu hala saray əhli də.
 Xacəni özünün etdi vəziri,
 O gündən tərk etdi xacə əlveri.
 Sonra hamılıqla oynaya-gülə
 Şəhərə yollandı bütün qafilə.

BƏHRAMIN ÖLÜMÜ

Bəhram ki, qayıdib gəldi qəsrinə,
Çənkə qulaq verib, cam aldı yenə.
Zəiflik büsbütün çıxdı canından,
Gülgün şərab içdi-ətri güləşən.
Həftə yeddi gündü, qəsri də yeddi,
Həftənin hər günü bir qəsrə getdi.
Hansı rəikdə qəsrə gedirdi Bəhram,
Alırdı əlinə o rəngdə bir cam.
Hər gün bir gözəllə mey etsə də nuş,
Olurdu sevdiyi yarla həmağus.
Onun çox olsa da məhbubələri,
Onunçün əzizdi ancaq bir pəri.
Qəsrlər dəyişdi, rənglər dəyişdi,
Böyləcə ömrünün illəri keçdi.
Neçə il ömürdən-gündən kam aldı,
Sağlıq sadaları ərsə uçaldı.
Çatdı o saat ki, çərxı-kəcrəftar
Dedi: «Buyur, bu sən, bu-soyuq məzar!»
«Heyif Bəhram!» deyə gəl etmə heyrət,
Demə: «Fələk ona az verdi fürsət!»
Biri yüz qərinə olsa hökmədar,
Tutsa yüz qərinə taxtında qərar,
Qəsri olsa göyün yeddi günbəzi,
Çəksə keşiyini Bəhramın^{*} özü,
Əvvəl-axır gerək əlvida etsin,
Tərk edib hər şeyi,-hər kəsi-getsin,
Gözündə qalmadı Bəhramın kamı,

Əlindən düşmədi gülkən mey çəmi.
Hər günü bir rəngdə qəsrə keçdi,
Hər gün bir qəsrə gülkən mey içdi.
Hənsi bir saraya düşdü güzari,
Dilarəm oldu ən yaxın dildarı.
Vəcdə gəldi onun xoş avazından,
Qəzəllər oxuyub çənk çalmasından.
Darixanda qəsrin otaqlarıda,
Dağıtdı qəminini gur şikarında.
Şikar zamani da o pəriçöhrə
Oxudu şah üçün at sürə-sürə.
O idi şah üçün əziz, mehrivan,
Onunçün mey süzüb, əldə cam tutan.
Məclisə yaraşq onun üzüydü,
Ürəyə təsəlli onun özüydü.
Onsus yoxdu şahın istirahəti,
Onunla keçirdi həm ibadəti.
Bir gün şah başladı yənə şikar,
Dövrəyə alındı ov heyvanları.
Ulduzdan çox idi şikar heyvanı,
Yoxdu heç birinin qaçmaq imkanı.
Sayı bilinmirdi nə atlaların,
Nə atlı toruna düşmüş şikarın.
Əvvəl çərkə ilə gedən atlular
Sonra dairəvi xətt yaratdılardı.
Saysaydin kiçilən dairələri,
Səflərin on beşdi, bil ki, qədəri.
Səflər yaxınlaşdı bu heyvanlara.
Üç ağaclarıq bir yer qaldı onlara.
Yaralı gurlarla ov itlərinin
Səsindən batmışdı qulağı yerin.

* Бяшрам-Марс планетинин фарсъа ады. Гядим вя Орта ясрлярдя мишарыбы шамиси кими тясяввир олунурду.

Vurulan gurların axan al qanı
Laləzar etmişdi bu düz-dünyanı.
Sel kimi axdıqca qanı gurların,
Çıxırdı ağızından canı gurların.
Dilini çıxarıb qaçan o gurlar
Qatillər əlində qalıqlar naçar.
Oxlar, elə bil ki, doludur, dolu,
Gurların hər yandan kəsilib yolu.
Ovçular səf çəkib durub yan-yana,
Hər ovçu yüz guru bələyir qana.
Qana həris imiş orda hər nəfər,
Odur ki, qan rəngli paltar geyiblər.
O yerin qan olub daşı-torpağı,
Qanlımlı axırdı qan tutur axı.
Bəhrəm ki, o yerdə məşğuldu ovla,
Axırdı ov qanı şırımla-novla,
Sən demə, qan kölü olan bu ovlaq
Altdan lehma imiş, üstdənsə torpaq.
Sən demə bataqlıq olan bu yeri
Örtübmüş toz-torpaq təbəqələri.
Günəşlə, yağışla bu toz qatları
Bitirib üstündə yaşıl otları.
Toz qatı altdakı gizli bataqlıq
Həmin yaşılığa vermişdi sixlıq.
Orda hər çiçəyin, hər otun zoğu
Ağac gövdəsinindən yoğundu, yoğun.
Bir şey ki, kökündən ala qıvvəti,
Sağlam və düz olur onun qaməti.
Vurulan ovların axan qanları
Axır dörd tərəfdən mərkəzə sarı.
Qarışib palçıqla qan bir-birinə,

Çıxdı ovçuların kəmər yerinə.
Yel yerişli atlar batası oldu,
Palçıq yatağında yatası oldu.
Günəş həmin yerə yaydı çən-duman,
Girdi buludlara utandığından.
Yağış sel-su olub basdı hər yani,
Yenidən başladı Nuhun tufanı.
Gördülər, bir niçat yeri qalmamış.
Yer sudur, göydən də töküür yağış.
Daşdan, kərpicdən də olsayıdı torpaq,
Madam ki, üstündə düz yüz min qoqaq
At çapır, ayağı altda onların
Olardı kərpiclə daş narın-narin.
Axan qan qarışib o toz-torpağı,
Döndərərdi onu dərin batdağa.
Yağış elə yağdı-yapış, çıx göyə,
Döndərdi palçıq lığa, lehməyə.
Ovçular boş yerə bağışdırılar,
Ora yüyüdürlər, bura qaçdırılar,
Heç kəssə bir nicat yetmədi bundan,
Batıb həlak oldu düz yüz min insan.
Dilsiz heyvanları qırıb-çatanlar
Özləri qırğına oldu kiriftar.
Bəhrəm ki, səflərdən düzdü dairə,
Bu səflər ağırlıq etdilər yerə.
Torpaq tab etmədi, bir anda çökdü.
Yüz min athını da qoynuna çəkdi.
Batıb həlak oldu o qanlı suda,
Qanına qərq olan ov da, ovçu da.
Onlar ki, bu yerə etdilər güzar,
Oldu onlar üçün şikargah-məzar.

Tələyə bir düşdү şir ilə ceyran,
 İkişİ bir yerdə köçdü dünyadan.
 Bir yerdə oldular bataqlığa qərq,
 Qalxdı ortalıqdan aradakı fərq.
 Birisi aşkarda, birisi pünhan,
 Bildi qurtuluşa qalmayıb imkan.
 Əl-ələ, tən-tənə tutuşdu onlar,
 Nicat ümidilə qucuşdu onlar.
 Lakin sarılıncə biri-birinə,
 Bataqlıq onları çəkdi dərinə.
 Şah gördü qərq oldu şikar ordusu,
 Onların nə izi qaldı, nə tozu,
 Ovçular qərq olan yargında birdən
 Bəhram da qərq olub itdi nəzərdən.
 Həzrət Süleymana qalmayan o taxt;
 Qala bilərdimi Bəhrama? heç vaxt!
 O tapdı özüna bataqlıqda gor,
 Əbəs deyilməyi ona Bəhram gur!*
 Dünya əjdahadır-acgöz əjdaha,
 Həzm etdikcə bizi, gəlir iştaha,
 Gözü doyan deyil beş-on nəfərlə,
 Udur insanları o, nəsillərlə.
 Coxuna işğonçə verdi o, amma
 Başqa divan tutdu şanlı Bəhrama.
 Dünyaya sığmirdı onun ləşkarı,
 Məglub eləyirdi hey düşmənləri.
 Meydan oxusa da sultana, şaha,
 Onu da kamına çəkdi ajdaha.
 Heç kəsin olmadı ondan xəbəri,

Dünyada qalmadı heç bir əsəri.
 Dünya əjdahadır, dedim, ajdaha,
 Əjdaha deyildir-bəladır, bəla.
 İnsan əjdahadan çəksə də zərər,
 O yatdığı yerdə var xəzinələr.
 Dünyadan bir çöp də aparmır insan,
 Bir nəfər qurtarmır canını ondan.
 İnsan bu dünyaya gəldiyi andan
 Dünya aman vermir insana, aman!
 Canını almaqla qəlbə soyumaz,
 Məzara salmaqla qəlbə soyumaz.
 Cismini torpağa çevirər onun,
 Tozunu göylərəsovurar onun,
 İnsanın kamınca olsa da həyat,
 Ölüm də gözləyir hər gün, hər saat.
 Həyatdan köçünü çəkəndə insan,
 Çox yox, kifayətdir cəmi birçə an...
 Nəvai, dünyaya yoxdur e'tibar,
 Var olmaq eşqindən kənar ol, kənar!

* Kür-Farslarda «эур» шам гября, шам дя ъейран няслиндян олан бир шейвана дейипир.